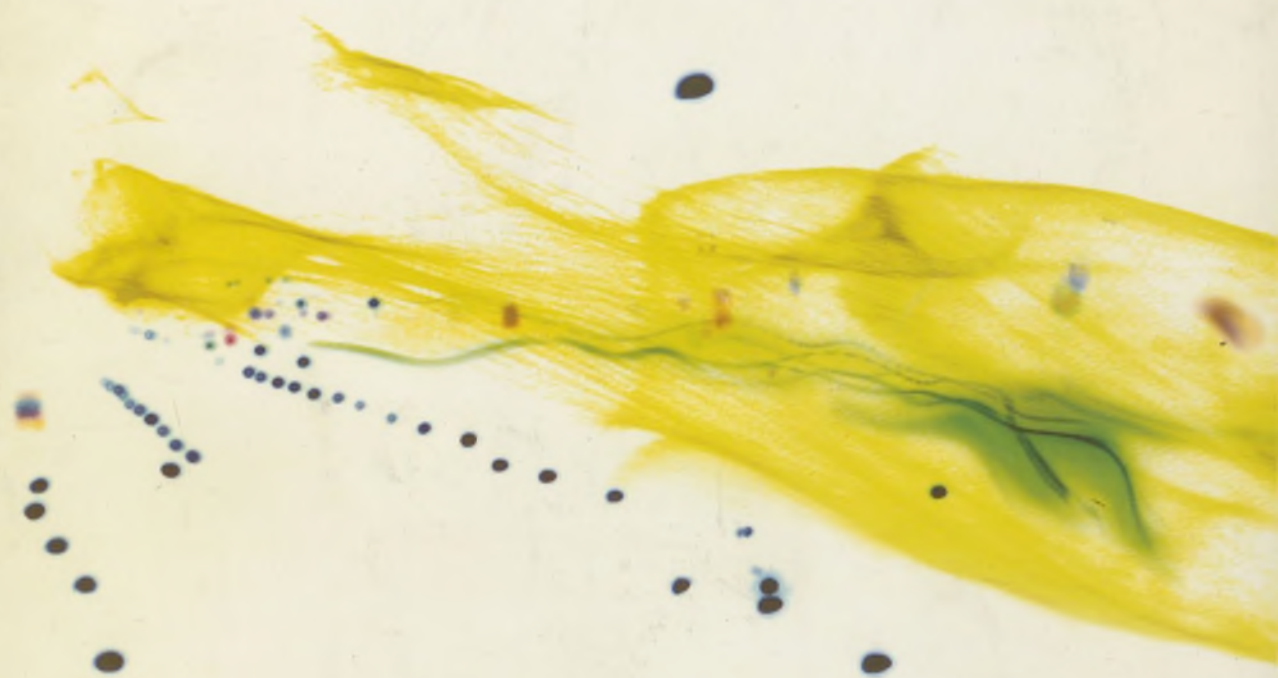

100 éves

a Magyar Tudományos Akadémia
Pszichológiai Kutatóintézete

780036

MTA PSZICHOLÓGIAI KUTATÓINTÉZET

246500

100 éves a Magyar Tudományos Akadémia

Pszichológiai Kutatóintézete

MTAK

0 00002 90572 3

0 000016 74400 8

BUDAPEST, 2002

9 600 97

Kiadja az MTA Pszichológiai Kutatóintézete

Felelős kiadó:

Farkas Éva

Szerkesztette:

Erős Ferenc

Farkas András

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISBN 963 8471 32 8

Borító: Avalanche Kft.

Nyomdai előkészítés: Kiss és Társa Bt.

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 2796/20 03 32.

MTA PSZICHOLÓGIAI KUTATÓINTÉZETE

Igazgató: Czigler István, DSc

Tudományos igazgatóhelyettes: Erős Ferenc, DSc

Ügyvezető igazgatóhelyettes: Farkas Éva kandidátus

Gazdasági vezető: Kiss Istvánné

Székhely:

1132 Budapest, Victor Hugo u. 18–22

Telefon: 239-6726, 279-6010

Fax: 239-6727

Postai cím: 1394 Budapest, Pf. 398

E-mail: czigler@cogpsyphy.hu, farkase@mtapi.hu

Honlap: <http://www.mtapi.hu>

Telephely: (Általános Pszichológiai Osztály, Pszichofiziológiai Osztály)

1068 Budapest, Szondi u. 83–85.

Telefon: 354-2291

Fax: 354-2416

Akadémikusok száma: 1

Akadémiai doktorok száma: 10

Kandidátusok száma: 12

PhD-fokozattal rendelkezők száma: 7

Periodika: *Pszichológia* c. folyóirat (negyedévente)

Tudományos részlegek:

Általános Pszichológiai Osztály

Döntéspanchológiai Osztály

Fejlődés-lélektani Osztály

Kognitív és Szocio-émocionális Fejlődési Csoport

Szociális Fejlődés-lélektani Csoport

Pszichofiziológiai Osztály

Összehasonlító Pszichofiziológiai Csoport

Fejlődés-pszichofiziológiai Csoport

Szociálpszichológiai Osztály

Társadalomlélektani és Kulturális Pszichológiai Osztály

Társadalomlélektani Csoport

Kulturális Összehasonlító Pszichológiai Csoport

AZ MTA PSZICHOLÓGIAI KUTATÓINTÉZETÉNEK TÖRTÉNETE

Ranschburg Pál 1902-ben alapította meg a „Gyógypedagógiai Intézetekhez Kapcsolt Psychológiai Laboratórium”-ot Festetich utcai székhellyel, amely mint államilag támogatott és ellenőrzött kutatóhely költözött a Mosonyi utcába 1906-ban. 1929-től Állami Gyógypedagógiai Nevelési Tanácsadóként, illetve 1934-től Gyermeklélektani Intézetként, majd 1955-től az MTA keretébe illesztett Gyermeklélektani Intézetként folytatta munkáját. A pszichológiai tudományos alap kutatás 1965-ben lett az Intézet fő feladata. Az Intézet elhelyezése az évtizedek során többször változott. A stabilitást ebből a szempontból a Szondi utcai iskolaépületben kialakított laboratóriumok képviselik. Ez az épületrész 1936 óta szolgálja a pszichológiai kutatásokat, évtizedekig itt volt az Intézet központja, jelenleg az Általános Pszichológiai Osztálynak és a Pszichofiziológiai Osztálynak ad helyet. Az Intézet elnevezése – követve az akadémiai intézetek többségét – a közelmúltban MTA Pszichológiai Kutatóintézetre módosult. Központja jelenleg az MTA Victor Hugo utcai épületében van.

A Ranschburg laboratórium munkáját gyakorlati, terápiás és korrekciós elkötelezettség jellemezte, ami a patológiás jelenségek mögött meghúzódó pszichológiai folyamatok magas színvonalú empirikus kutatásával párosult. A kutatások elsősorban az emlékezeti folyamatokra irányultak. A nemzetközi szakirodalomban a mai napig hivatkoznak a Ranschburg által kifejlesztett mnemométerre, illetve a homogén gátlás általa leírt jelenségére. A laboratórium munkatársai – a laboratórium fennállásának huszonnyolc éve alatt – mintegy 250 közleményt publikáltak. Ebben a műhelyben indult a sorsanalízis, illetve a Szondi-teszt révén később világhírré szert tett Szondi Lipót pályája is, aki már 1922-ben összefoglaló monográfiát tett közzé a tesztek pszichometriájáról.

Az 1920-as évek végétől az intézmény jelentősen átalakult. A kísérleti kutatások háttérbe szorultak és a klinikai gyermekpszichológiai, pályaválasztási és iskolapszichológiai kérdések kerültek előtérbe.

A második világháború utáni néhány éves pezsgést követően a negyvenes évek végétől a pszichológia és ezen belül a pszichológiai kutatások helyzete jelentősen romlott. A pszichológia elvesztette intézményei nagy részét, a tudomány a folyóiratát, a Magyar Pszichológiai Szemlé, a Pszichológiai Társaságot, valamint gyakorlatilag a pszichológiai kutatás valamennyi műhelyét. Ebben a helyzetben különösen fontos szerepet töltött be – az akkoriban – az Oktatási Minisztérium felügyelete alá tartozó Gyermeklélektani Intézet, amely gyermekklinikai és tanácsadói működése mellett a nehéz körülmények között is őrizte a pszichológiai kutatás folytonosságát és menedéket nyújtott több, politikailag nem kívánatosnak minősített, kutatónak.

A pszichológiai intézményrendszer újjászervezésének első lépése is az Intézethez fűződik. A Magyar Tudományos Akadémia átvette az Oktatási Minisztériumtól a Gyermeklélektani Intézetet. Ezzel a lépéssel – jóllehet az Intézet még évekig folytatott tanácsadói tevékenységet, és a kutatások is elsősorban alkalmazott pszichológiai tárgykörökben folytak (az Intézet távlati terve ekkor az ambuláns munka elméleti háttérének kidolgozását szabta meg feladatként), továbbá az elméleti tájékozódást erősen behatárolta a szovjet pszichológia sokszor már eleve vulgarizáltan közvetített eredményeinek adaptálási igénye – az Intézetben fokozatosan megteremtődtek egy valódi pszichológiai kutatási bázis tárgyi és személyi feltételei. Ez a kutatási bázis az általános lélektani részlegek, illetve a szociálpszichológiai kutatási témák megjelenésével a hatvanas évek közepére jutott olyan stádiumba, hogy az Intézet nevéből az alkalmazott kutatási irányokat tükröző „gyermek” jelzőt elhagyták, s neve 1965-ben az MTA Pszichológiai Intézete lett.

Az Intézet nagyigényű, de mai szemmel illuzórikus tudományos koncepciója ekkor a pszichológia szinte valamennyi területét lefedő nyolc tudományos osztály létesítésével számolt. Számos területen hiányoztak a megfelelő szakemberek. Az anyagi lehetőségek sem tették lehetővé az extenzív fejlődés e módját, ráadásul egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy megfelelő hát-

tér nélkül a pszichológia gyakorlati ágaiban nem lehet megalapozott kutatómunkát végezni. Ennek megfelelően a hatvanas-hetvenes évek fordulójára az Intézet koncepciója is átalakult. Létrejött, és az Intézet egyik meghatározó kutatási egységévé vált a szociálpszichológiai részleg, megszűnt viszont a munkalélektani részleg, kisebb súlyt kaptak a klinikai pszichológiai kutatások. Az alkalmazott kutatási területek közül ebben az időszakban különös hangsúlyt kapott a nevelés-lélektan. A viszonylag nagy létszámú nevelés-lélektani részleg Lénárd Ferenc, majd 1972-től Kürti Istvánné vezetésével az Arany János (tizenkét évfolyamos) iskolában működött. Mára ez a részleg is megszűnt.

Az alapkutatások területén legkorábban az általános lélektani kutatások éledtek újjá. Az 1957-ben szerveződött intézeti laboratórium kezdettől fogva követte azt a kutatási stratégiát, amely az általános pszichológiai kérdések megválaszolására pszichofiziológiai módszereket alkalmaz. Ezen a területen, a Marton L. Magda által vezetett munkacsoportban születtek az újjászervezett Intézet első, nemzetközileg is méltányolt eredményei, amelyek rávilágítottak arra, hogy az introvertált és az extravertált személyiségtípus között jelentős különbség van az aktivációs és akaratlagos mozgási reakciók kondicionálhatósága, illetve a feltételes kapcsolat kiolthatósága tekintetében. E kutatócsoport a hatvanas évek első felében vezette be az Intézet kutatásaiba az agyi elektromos aktivitás embereken történő regisztrálását, és rövidesen vizsgálatokat kezdett az eseményhez kötött agyi elektromos tevékenység elemzésével. E módszer, mely állatkísérletekben a pécsi és budapesti orvostudományi egyetemeken idegtudományi kutatásaiban is alapvető fontosságú volt, hosszabb távra is módszertani alapját képezte az Intézet általános pszichológiai és pszichofiziológiai vizsgálatainak.

Az Általános Lélektani Osztály vezetője, Tánczos Zsolt a téri lokalizáció, a mozgás-, a nagyság- és a figuraészlelés, valamint a színlátás területén folytatott pszichofizikai orientációjú kutatásokat. E kutatások egyebek között kimutatták a látómező egészének hatásait a lokális észlelési teljesítményekre.

A vizuális és akusztikus információfeldolgozás kutatása Marton L. Magda kutatócsoportjában, összhangban a tudományban végbemenő „kognitív forradalommal”, a hetvenes évek elejétől vált az osztály meghatározó kutatási irányává. 1989-ben az osztály vezetését Czigler István vette át. A megismerési folyamatok pszichofiziológiájának kutatásán belül a hangsúly a vizuális figyelem kutatására, az öregedéssel kapcsolatos észlelési-figyelmi jelenségekre, valamint a szenzoros emlékezet sajátosságainak vizsgálatára helyeződött.

Az Intézetben a hatvanas évek végétől rhesus majmokon összehasonlító pszichológiai vizsgálatok kezdődtek. E kutatások céljából állatház és állatlaboratóriumot hoztak létre. A Marton L. Magda irányításával végzett kutatások jelentős eredménye az öntudat kialakulásának fontos állomását jelentő vizuális-poszturális testséma működésének leírása. Összehasonlító pszichofiziológiai kísérletek folytak (Szirtes József bevonásával) majmok észlelési folyamatainak vizsgálatára.

Az általános pszichológiai kutatások egy további, eredményes témája, a mozgásszervezés kutatása a hatvanas évek elején kezdődött. E kutatásokat jelenleg Semjén András folytatja Marseille-ben, a CNRS keretében.

1976-ban tudományos igazgatóhelyettesként és osztályvezetőként Karmos György megszervezte az Intézet Pszichofiziológiai Osztályát. Kutatásai – a Grastyán-iskola hagyományainak megfelelően – alapvető magatartási mintákba ágyazottan vizsgáltak és vizsgálnak információfeldolgozási folyamatokat állatoknál (jelenleg az állatkísérletek macskákon és majmokon folynak). E témakör keretében új megoldások születtek az agyi elektromos tevékenység elemzésére multielektrodák segítségével.

Az agyi elektromos jelenségek (eseményhez kötött potenciálok) elemzésében az Intézet Szondi utcai részlegeiben (Pszichofiziológiai Osztály és Általános Pszichológiai Osztály) az elmúlt években olyan kutatási bázis alakult ki, ahol az idegtudomány, illetve a kognitív pszichofiziológia területén az elemi jelenségektől (az eseményhez kötött potenciálok egyes összetevőinek keletkezése) számos humánspecifikus jelenségig egymáshoz kapcsolódó vizsgálatok folynak. E területeken, a már említett témák mellett Csépe Valéria fejlődépszichológiai

és diszlexiával foglalkozó vizsgálatait, Winkler István (1999 óta az Általános Pszichológiai Osztály vezetője) akusztikus szenzoros emlékezeti vizsgálatait és Molnár Márk nem lineáris módszereket is alkalmazó, és a neurológiai diagnosztikában is felhasználható kutatásait kell megemlítenünk, mint hosszabb ideje folyó kutatásokat.

Jóllehet a hatvanas évek közepétől szociálpszichológiai témák is szerepeltek az Intézet kutatási programjában, e tudományterület 1967-ben jelent meg először intézményesített formában, önálló részlegként Filozófiai és Szociálpszichológiai Csoport néven. A részleg munkatársai három témakör feldolgozásához és kutatásához kezdtek hozzá. Halász László művészetpszichológiai, Hunyady György szociális percepció és attitűddinamikai, Pataki Ferenc csoportdinamikai kutatásokat folytatott. A kevésbé hozzáférhető nemzetközi szakirodalom meghonosítása érdekében sorozatban közölték az egyes tudományterületek jelentős írásainak magyar nyelvű válogatásait, és a pszichológiai kutatásokban gyorsan terjedő szociálpszichológiai szemlélet eredményeire támaszkodva 1972-ben megszervezték az első magyar Szociálpszichológiai Munkaértekezletet.

A hetvenes évek elején a részleg mind létszámában, mind tematikájában jelentősen bővült. Engländer Tibor a döntési folyamatok sajátosságainak és a szervezeti döntéseknek a vizsgálataira önálló kutatási egységet hozott létre, s ezzel a korszerű kognitív pszichológia eredményeit vonta be a szociálpszichológiai kutatásokba. Kutatócsoportjába tartozott Farkas András, aki jelenleg az Általános Pszichológiai Osztály keretében folytat kutatásokat a képzőművészetpszichológia területén. A hetvenes években Váriné Szilágyi Ibolya értékutatásokat kezdeményezett.

A nagy létszámú Szociálpszichológiai Osztályból László János vezetésével létrejött a Kognitív Szociálpszichológiai Osztály, ami az identitás- és értékutak mellett a társas interakció és kommunikáció, valamint a művészeti kommunikáció kognitív szabályozásával foglalkozó kutatásokat fogta össze.

A pszichológia hagyományos alaptudományi ágai közül a személyiség-lélektan és a fejlődés-lélektan képviselőit az Intézet korabeli vezetése úgy vélte megoldani, hogy 1970-ben Garai László vezetésével személyiség-lélektani részleget hozott létre, ami 1972-ben Kabainé Huszka Antónia csoportjának bevonásával Személyiség- és Fejlődés-lélektani Osztállyá alakult. A részleg munkáját a marxizmus teoretikus koncepcióinak a személyiségfejlődésre történő alkalmazása, egy sajátos pszichoökönómiai elmélet kidolgozása, illetve humán etológiai megfigyelések jellemezték.

A korábban személyiség-lélektani nevet viselő, valójában erősen elméleti szociálpszichológiai orientációjú részleg belső átalakulások után Erős Ferenc vezetésével a pszichoanalitikus elméletek szociálpszichológiai kérdéseire, továbbá az előítéletesség és az identitás problémáira összpontosította kutatásait, nevét Társadalom-lélektani Osztályra módosítva.

A szociálpszichológiával kapcsolatban álló részlegekben (azt követően, hogy a rendszerváltás „élő szociálpszichológiai laboratóriumának” kihívásai és lehetőségei – amelyek számos vizsgálatot, tanulmányt és monográfiát inspiráltak – kevésbé feszítően hatottak), az összegező monográfiák mellett új kutatási irányok jelentek meg. Élettörténeti interjúk anyagainak, valamint az európai identitás különféle formáinak elemzésével új lendületet kaptak az identitásvizsgálatok. A versengés kapcsán elemzés tárgyává váltak a kulturális pszichológiai jelenségek, az egyéni reprezentációk mellett, azokkal összefüggésben vizsgálat tárgyává váltak a társas tudás reprezentációjának folyamatai a társadalmi kommunikációban, és több részleg együttműködésével Narratív Kutatási Központ jött létre, amelyben a számítógépes pszichológiai tartalomelemzés sajátos formáját, az elbeszélés pszichológiai tulajdonságaira építő narratív pszichológiai tartalomelemzés módszereit dolgozták ki.

Az Intézetben folyamatosan jelenlévő gyermekpszichológiai kutatások a hetvenes évek elején új kutatási témákkal és megváltozott személyi állománnyal Fejlődés-lélektani Osztályként Ranschburg Jenő vezetésével szerveződtek újjá. A modern fejlődés-lélektan eredményeinek közvetítése mellett a részleg programjában a gyermeki intelligencia fejlődésének kérdései és az agressziókutatás szerepeltek.

A Fejlődés-lélektani kutatások azonban a kilencvenes évek közepétől más irányt vettek. Gergely György osztályvezető és Gervai Judit csoportvezető kutatási témáival átalakult a Fejlődés-lélektani Osztály. Új laboratórium létesült, a fő kutatási témává pedig a gyermeki elmeelmélet és az érzelemreguláció kialakulása, az intencionalitás korai formáinak elemzése, az anya-gyermek kötődés és ennek biológiai meghatározói, továbbá a kognitív elméletek és a pszichoanalitikus fejlődésemleletek integrációs lehetőségeinek vizsgálata vált.

Az Intézet nemzetközi kapcsolatainak alakulásában fontos állomás volt a Magyar Tudományos Akadémia és az American Council of Learned Societies között 1981-ben létrejött társadalomtudományi megállapodás, melynek keretében évente egy-egy kutató utazhatott ki az Egyesült Államokba. A nyolcvanas évek elejétől az Intézet szinte valamennyi fiatal kutatónak biztosítani tudott legalább egy hosszabb nemzetközi tanulmányutat.

A nyolcvanas évek végének az Intézet nemzetközi kapcsolatai szempontjából kedvező, más szempontból viszont kevésbé pozitív fejleménye, hogy ekkor indult meg a fiatalabb nemzedékhez tartozó kutatók tartós, számos esetben véglegesnek tűnő munkavállalása külföldi egyetemeken és kutatólaboratóriumokban. Ezt a folyamatot egzisztenciális kényszerek is serkentették.

Az Intézet viszonylag későn kapcsolódott be a felsőoktatásba. A hetvenes évek közepéig munkatársaink közül kevesen oktattak rendszeresen az ELTE-n, többen csak egy-egy kurzust tartottak meghívott előadóként. Ez a helyzet akkor kezdett megváltozni, amikor megindult a pszichológusképzés a debreceni egyetemen, majd a nyolcvanas években a többi vidéki egyetem is megkezdte a felkészülést a pszichológusképzés beindítására. A pszichológusokat képző egyetemek számának gyarapodása, a pszichológus hallgatói létszám növekedése, a pszichológia oktatása iránti növekvő igény a felsőoktatásban a pedagógusképző intézményektől a művészeti főiskolákig, a szakképzések beindulása stb. egyaránt igényelte a kvalifikált szakemberek bekapcsolódását az oktatásba. Számos olyan szakterület van – így például a kognitív pszichofiziológia, a neuropszichológia, a döntéspszichológia, a művészetpszichológia – ahol az oktatáshoz szükséges szakértelmet hosszú idő óta csak az Intézet tudja biztosítani. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójára az Intézet valamennyi minősített kutatója valamilyen formában részt vett a felsőoktatásban. Minőségi változást jelentett a kilencvenes évek közepén a doktori programok elindulása. Erre az időszakra valósulhatott meg az Intézet korábban is hangsúlyozott stratégiája az egyetemekkel való intézményes együttműködést illetően. Az Intézet a Pécsi Tudományegyetemen kihelyezett tanszéket, a Debreceni Egyetemen tanszéki csoportot létesített. Az ELTE és az Intézet kapcsolata is egyre szorosabbá vált, így jelenleg közösen működtetett pszichofiziológiai központ jött létre. 2001 óta az Intézet szerződéses keretek között vesz részt a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen folyó pszichológusképzésben. Az Intézet kutatói oktatóként és témavezetőként részt vesznek a társtudományok, például az idegtudományok, a biológia, a közgazdaság-tudomány doktori programjaiban; évenként mintegy tíz doktorandusz végzi doktori kutatásait az Intézetben.

A magyar pszichológiai élet szakmai színvonalához jelentős mértékben járult hozzá az Intézetben 1981 óta szerkesztett „Pszichológia” című folyóirat. Az Intézet 20 000 kötetes szakmai könyvtára, amely 2001 óta nyilvános könyvtárként működik, külső szakemberek számára is rendelkezésre áll.

A felsőoktatásban, a nemzetközi kapcsolatokban, illetve egyes kutatási területeken elért jelentős eredmények sem feledtethetik, hogy az Intézet a nyolcvanas évek végétől a kilencvenes évek közepéig egyre nehezebb helyzetbe került. A folyamatos elvonások miatt az Intézet létszáma csökkent, majd az akadémiai konszolidációs folyamat jelenlegi szakaszára 63 fő lett. A konszolidáció során az Intézet elvesztette a pszichológia több intézményének, egyebek között a Magyar Pszichológiai Társaságnak is otthont adó korábbi, Teréz körúti székházát. Az elmúlt tíz évben azonban természetesen nem csak veszteségek érték az Intézetet, s az is elmondható, hogy az Intézet összteljesítménye nem csökkent, így reálisnak tűnik az esély, hogy az Intézet – besűkülési lehetőségei ellenére – megtartsa azt a pozícióját, amit alapításakor, illetve az elmúlt ötven évben a magyar pszichológiai tudományos életben betöltött. Az Intézet doku-

mentumaiban szereplő feladat meghatározás szerint (amely Pataki Ferenctől származik) az Intézet feladata „a tudományos haladást elősegítő, közvetlenül vagy közvetve a hazai gyakorlatban is hasznosítható pszichológiai alap kutatások művelése, a pszichológia több területére kiterjedő tudományos kérdések komplex vizsgálata, a korszerű pszichológiai kutatási módszerek meghonosítása és fejlesztése, közreműködés a szakemberképzés és a tudományos utánpótlás nevelésének intézményes – graduális és posztgraduális – formáiban, kutatási együttműködés kialakítása hazai és külföldi tudományos intézményekkel, a pszichológiai kutatás elősegítése, tevékeny, segítőkész, a tudományos és tudományetikai értékek érvényesülését szolgáló közreműködés a pszichológiai tudományos közéletben”, továbbra is érvényesnek tűnik, azaz a megszorítással, hogy az alap kutatásokra a jövőben még nagyobb hangsúly helyeződik.

Az MTA Pszichológiai Kutatóintézete és jogelődjeinek vezetői

1902 – 1929	Ranschburg Pál
1929 – 1955	Schnell János
1955 – 1965	Molnár Imre
1965 – 1970	Bartha Lajos
1970 – 1972	Ádám György
1972 – 1976	Tomka Imre
1976 – 1994	Pataki Ferenc
1994 – 2000	Karmos György
2000 –	Czigler István

A Kutatóintézet tevékenységi köréről bővebb tájékoztatást az egyes osztályok munkájának ismertetése során kaphatunk. A továbbiakban sorra vesszük az egyes tudományos részlegeket, megadjuk

- jelenlegi személyi összetételüket,
- az egyes osztályokon működő tudományos csoportokat,
- az egyes kutatók vagy kutatócsoportok kutatási területeit,
- a legfontosabb nemzetközi együttműködő partnerintézmények és kutatók neveit,
- az oktatási tevékenységet az utolsó öt évben,
- a munkatársak fontosabb publikációinak jegyzékét.

ÁLTALÁNOS PSZICHOLÓGIAI OSZTÁLY

Department of Experimental Psychology

Osztályvezető: Winkler István, kandidátus, PhD

1. Osztályon belüli kutatócsoport

Winkler István, osztályvezető, kandidátus, PhD

Czigler István, intézetigazgató, tudományos tanácsadó, DSc

Balázs László, tudományos főmunkatárs, PhD

Horváth János, tudományos munkatárs, PhD

Weisz Júlia, tudományos főmunkatárs, kandidátus

2. Csoporton kívül dolgozó munkatársak:

Marton Magda, tudományos tanácsadó, DSc

Farkas András, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Az osztály fő kutatási tevékenysége

1. Az osztályon belüli kutatócsoport tevékenysége

Kutatásaik egyik témája a figyelmi folyamatok szerveződése a látás területén. A kutatók megállapították, hogy az egyes ingersajátosságok feldolgozása gyakran hierarchikus jellegű, azaz abban az esetben, ha egy könnyebben azonosítható sajátosság esetében a figyelmi feldolgozó rendszer jelzi, hogy az ingerre nem kell válaszolni, a többi sajátosság feldolgozása ezen a szinten már nem zajlik le. A feldolgozás azonban párhuzamosan több úton zajlik, az egyik úton a feldolgozás a feladat követelményeit követi, egy másik inkább az ingereknek a figyelemfelkeltő sajátosságaihoz (feltűnőség, eltérés más ingerektől) kapcsolódik. A kutatók a figyelmi feldolgozás e kérdéseit elemezték az életkori változások tükrében, és megállapították, hogy az utóbbi, orientációs folyamathoz kötődő aktivitás idős korban lényegesen lassabb, mint fiataloknál. A figyelmi hatásokat tükröző agyi elektromos válaszok elemzésével vizsgálták a hipoxia által okozott változásokat. Eredményeik szerint az agyi elektromos eltérések a legmarkánsabban az agy frontális pólusán jelentkeznek. Ezzel kapcsolatban feltételezik, hogy a magatartási zavarok hátterében az ún. frontális végrehajtó funkció károsodása áll. Kutatások folynak az agyi féltekei aszimmetriák egyéni jellemző megnyilvánulásairól az észlelés területén.

A megismerési folyamatok vizsgálatának következő témaköre a hallás területén az automatikus változásdetekció elemzésével az események szerveződése és az akusztikus környezet feladatfüggetlen reprezentációja. A kutatók kimutatták, hogy a hallórendszer egyazon hangsor szabályosságainak egyszerre többféle leírását is megalkotja, ezek között olyan szabályokat is meghatároz, amelyek a hangsor nem szomszédos elemeinek összefüggéseit kódolják. Megállapították, hogy a hangok észlelt csoportosítása, a források szétválasztása nagyrészt figyelemfüggetlen feldolgozási folyamatok eredménye. Értelmezési keretet dolgoztak ki természetes hangkörnyezetek struktúrájának feldolgozására. E szerint a fülbe érkező hangok forrásokra bontását egy, a hallórendszer által reprezentált akusztikus modell vezérli, amely a figyelem fókuszától függetlenül tárolja az azonosított hangforrásokra érvényes akusztikus szabályosságokat és ezek alapján bejósolja a várható következő hangokat. Ez képezi a források szétválasztásának alapját. Az akusztikus modell automatikusan aktualizálódik, ha az általa bejósolttól eltérő hangok érkeznek a fülbe. Az automatikus változásdetekció vizsgálatát kiterjesztették a vizuális modalitásra is, ahol úgy találták, hogy itt is létezik egy olyan mechanizmus, amely érzékeny a szenzoros emlékezeti nyomtól eltérő ingerekre.

Együttműködő partnerek

Albert Einstein Orvostudományi Egyetem, New York (Walter Ritter, Elyse Sussman)
Barcelonai Egyetem, Pszichiátriai és Klinikai Pszichobiológiai Tanszék (Carles Escera)
Helsinki Egyetem, Pszichológia Tanszék, Kognitív Agykutató Egység (Risto Näätänen, Kimmo Alho, Teija Kujala, Mari Tervaniemi)
Kecskeméti Repülőkórház, Barokamra Laboratórium
Lipcsei Egyetem, Biológiai Pszichológia Tanszék (Erich Schröger, Thomas Jacobsen)
Missouri Egyetem, Pszichológiai Tudományok Tanszék (Nelson Cowan)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

ELTE pszichológus alapképzés, PhD képzés és szakpszichológus képzés
Debreceni Egyetem pszichológus alapképzés, PhD képzés
Helsinki Egyetem Pszichológiai Tanszék posztgraduális képzés
Pázmány Péter Katolikus Egyetem pszichológus alapképzés

Fontosabb publikációk

A) WINKLER ISTVÁN

- Winkler I., Reinikainen, K., and Näätänen, R. (1993). Event-related brain potentials reflect traces of the echoic memory in humans. *Perception and Psychophysics*, 53, 443–449.
- Winkler I. and Schröger, E. (1995). Neural representation for the temporal structure of sound patterns. *Neuroreport*, 6, 690–694.
- Winkler I., Cowan, N., Csépe V., Czigler I. and Näätänen, R. (1996). Interactions between transient and long-term auditory memory as reflected by the mismatch negativity. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 8, 403–415.
- Winkler I., Karmos Gy. and Näätänen, R. (1996). Adaptive modeling of the unattended acoustic environment reflected in the mismatch negativity event-related potential. *Brain Research*, 742, 239–252.
- Winkler I., Tervaniemi, M., and Näätänen, R. (1997). Two separate codes for missing fundamental pitch in the auditory cortex. *Journal of the Acoustical Society of America*, 102, 1072–1082.
- Winkler I., Lehtokoski, A., Alku, P., Vainio, M., Czigler I., Csépe V., Aaltonen, O., Raimo, I., Alho, K., Lang, A. H., Iivonen, A., and Näätänen, R. (1999). Pre-attentive detection of vowel contrasts utilizes both phonetic and auditory memory representations. *Cognitive Brain Research*, 7, 357–369.
- Winkler I., Kujala, T., Tiitinen, H., Sivonen, P., Alku, P., Lehtokoski, A., Czigler I., Csépe V., Ilmoniemi, R. J., and Näätänen, R. (1999). Brain responses reveal the learning of foreign language phonemes. *Psychophysiology*, 36, 638–642.
- Näätänen, R., and Winkler I. (1999). The concept of auditory stimulus representation in cognitive neuroscience. *Psychological Bulletin*, 125, 826–859.
- Näätänen, R., Tervaniemi, M., Sussman, E., Paavilainen, P., and Winkler I. (2001). 'Primitive intelligence' in the auditory cortex. *Trends in Neurosciences*, 24, 283–288.
- Winkler I., Schröger, E., and Cowan, N. (2001). The role of large-scale perceptual organization in the mismatch negativity event-related brain potential. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 13, 59–71.

B) CZIGLER ISTVÁN

- Czigler I., Csibra G. and Csontos A. (1992). Age and inter-stimulus interval effects on event-related potentials to frequent and infrequent auditory stimuli. *Biological Psychology*, 33, 195–206.
- Czigler I. and Csibra G. (1992). Event-related potentials and the identification of deviant visual stimuli. *Psychophysiology*, 22, 471–485.
- Czigler I., Csibra G. and Ambró Á. (1994). Event-related potentials and aging: Identification of deviant visual stimuli. *Journal of Psychophysiology*, 8, 193–210.

- Czigler I. and Gézy I. (1966). Event-related potential correlates of color selection and lexical decision: Hierarchical processing or late selection? *International Journal of Psychophysiology*, 22, 67–84.
- Czigler I. and Winkler I. (1996). Preattentive auditory change detection relies on unitary sensory memory representation. *Neuroreport*, 7, 2413–2417.
- Czigler I., Csibra G. and Ambró Á. (1997). Age and information processing: Event-related potential studies. *European Psychologist*, 2, 247–257.
- Czigler I. and Balázs L. (1998). Object-related attention: An event-related potential study. *Brain and Cognition*, 38, 113–124.
- Czigler I., Balázs L. and Lénárt Á. (1998). Attention to features of separate objects: An ERP study of target-shooters and control participants. *International Journal of Psychophysiology*, 31, 77–87.
- Czigler I. (2000). *Túl a fiatalságon*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Czigler I. and Balázs L. (2001). Event-related potentials and audiovisual stimuli: Multimodal interactions. *Neuroreport*, 12, 223–226.

C) BALÁZS LÁSZLÓ

- Weisz J., Balázs L., Láng E. and Ádám G. (1994). The effect of monocular viewing on heartbeat discrimination. *Psychophysiology*, 31, 370–374.
- Bakay E. P., Marton M., Rigó P. and Balázs L. (1998). Responses to irrelevant probes during task-induced negative and positive shifts. *International Journal of Psychophysiology*, 28, 249–261.
- Géczi I., Czigler I. and Balázs L. (1999). Effects of cue information on response production and inhibition measured by event related potentials. *Acta Physiologica*, 86, 37–44.
- Balázs L., Czigler I., Grósz A., Karmos Gy., Szabó S. és Tótka Zs. (2000). Frontális diszfunkcióra utaló eseményhez kötött agyi potenciál változások magassági hipoxiában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 55, 501–516.

D) HORVÁTH JÁNOS

- Horváth J., Czigler I., Sussman, E., and Winkler I. (2001). Simultaneously active pre-attentive representations of local and global rules for sound sequences in the human brain. *Cognitive Brain Research*, 12, 131–144.

E) WEISZ JÚLIA

- Weisz J., Balázs L. and Ádám G. (1988). The influence of self-focused attention on heartbeat perception. *Psychophysiology*, 25, 193–199.
- Weisz J., Balázs L., Láng E. and Ádám G. (1990). The effect of lateral visual fixation and the direction of eye movements on heartbeat discrimination. *Psychophysiology*, 27, 523–527.
- Weisz J., Balázs L. and Ádám G. (1990). Hemispheric preference and obesity. *Neuropsychologia*, 28, 883–887.
- Weisz J., Szilágyi N., Láng E. and Ádám G. (1992). The influence of monocular viewing on heart period variability. *International Journal of Psychophysiology*, 12, 11–18.
- Weisz J. and Ádám G. (1994). Hemispheric preference and lateral eye movements evoked by bilateral visual stimuli. *Neuropsychologia*, 31, 1299–1306.
- Weisz J., Soroker, N., Oksenberg, A., and Myslobodsky, M. S. (1995). Effects of hemi-thalamic damage on K-complexes evoked by monaural stimuli during midafternoon sleep. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 94, 148–150.
- Weisz J. and Ádám G. (1996). The influence of cardiac phase on reaction time depending on heart period length and on stimulus and response laterality. *Psychobiology*, 24, 169–175.
- Fent J. and Weisz J. (1999). Visual event-related potentials evoked by using a virtual reality display. *Acta Physiologica Hungarica*, 86, 45–55.
- Weisz J., Emri M., Fent J., Lengyel Zs., Márián T., Horváth G., Bogner P., Trón L., Ádám G. (2001). Right prefrontal activation produced by arterial baroreceptor stimulation: A PET study. *Neuroreport*, 12, 3233–3238.

2. A kutatócsoporton kívül, az osztályon dolgozó munkatársak tevékenysége

A) MARTON MAGDA

Marton Magda kutatásaiban kimutatta a személyiségtípusok közötti eltérést a kondicionált válaszok kioltásának gyorsaságában. Majmokkal végzett kísérleteket indított el. Feltevést alakított ki a preverbális utánzás és a testmodell működési mechanizmusairól. Elsőként írta le a majmok tükör előtti „önfelismerését”. Kimutatta, hogy majmok felismerik a képi ábrázolást. Munkatársaival az elsők között írta le a képi ingerek verbális átkódolását kísérő (250 ms latenciájú, negatív) EKP-összetevőt. Munkatársaival kidolgozta a szemmozgáshoz kötve mért potenciálok technikáját (SRP), s ezzel olvasás során vizsgálták a vizuális információfeldolgozást. A kognitív neurobiológia új felismerései alapján értelmezte a preverbális utánzás és az önfelismerés neuronális mechanizmusát.

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

ELTE pszichológus alapképzés

Fontosabb publikációk

- Marton M., Urbán J., Szirtes J. és Bodó Sz. (1968). Valóság két- és háromdimenziós ábrázolásának percepciója majmoknál. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 25, 57–68.
- Marton M. (1970). Tanulás, vizuális-poszturális testmodell és a tudat kialakulása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 27, 182–199.
- Marton M. (1972). Theory of individual differences in neobehaviorism and in typology of higher nervous activity. In V. D. Nebylitsyn and J. A. Gray (Eds.), *Biological bases of individual behavior* (pp. 221–235). London: Academic Press.
- Marton M. (1974). Umbildung der Gedächtnisfunktion als Folge der manipulatorischen Tätigkeit auf der phylogenetischen Stufe der Affen. *Studia Psychologica*, 16, 115–124.
- Marton M. and Szirtes J. (1987). Evoked potential correlates of verbal encoding of visual patterns. In Kardos L., Pléh Cs. and Marton M. (Eds.), *Problems of information processing and perceptual organization* (pp. 8–20). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Marton M., Szirtes J. and Donauer N. (1982). A comparative study of averaged lambda potentials in man and monkey. In R. Sinz and M. R. Rosenzweig (Eds.), *Psychophysiology* (pp. 379–389). Jena: Fischer.
- Marton M., Szirtes J. and Breuer P. (1983). Late components of saccade-related brain potentials in guessing tasks. *Elektroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 56, 652–663.
- Marton M., Szirtes J., Donauer N. and Breuer P. (1985). Saccade-related brain potentials in semantic categorization task. *Biological Psychology*, 20, 163–184.
- Marton M. and Szirtes J. (1988). Context effect of saccade-related brain potentials to words during reading. *Neuropsychologia*, 26, 453–463.
- Marton M. (2001). Társas ingereket kódoló idegi rendszer. Szimuláció az idegsejtek szintjén. *Pszichológia*, 21, 3–16.

B) FARKAS ANDRÁS

Farkas András kutatási területe az esztétikai ítéletet meghatározó kognitív folyamatok vizsgálata. Számos kísérletet végzett a folyamatok leírására vonatkozó kortárs modellek és az ezzel kapcsolatban folyó elméleti viták feltételezéseinek ellenőrzésére. Sikertült olyan kísérleti eredményeket bemutatnia, amelyek igazolták a Martindale-féle prototípuson alapuló preferencia-modell korlátozott érvényességét. Bebizonyította, hogy az esztétikai ítélet kialakulásánál nemcsak pozitív prototípushatást regisztrálhatunk, azaz azt, hogy az inger prototipikussága növeli annak tetszését. Adatai szerint az esztétikai válasz kialakulása során olyan kategorizációs folyamatok is végbemehetnek, amelyek negatív prototípushatást eredményeznek. Sőt, egymást átfedő, „fuzzy” kategóriák esetén sikerült éppen a nem prototipikus, hanem periferiális (kon-

junktív ambiguitással kategorizálható) kategóriatagok preferenciájára vonatkozó bizonyítékokat is kapnia.

Együttműködő partnerek

Római „La Sapienza” Egyetem (Anna Maria Giannini)
University of Murcia (Angel Rodriguez)
University of Ljubljana (Vid Pecjak)
University of Plymouth (Stephen Newstead)
University of Nijmegen (Frans Boselie)
University of Uppsala (Bo Ekehammar)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

ELTE pszichológus alapképzés, PhD képzés
Magyar Iparművészeti Egyetem, alapképzés
ELTE Pedagógiai Doktori Iskola, PhD képzés
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészmérnöki Kar DLA képzés

Fontosabb publikációk

- Ekehammar, B., and Farkas A. (1993). Conceptions of political concepts: A Swedish–Hungarian comparison. *Reports from the Department of Psychology, Stockholm University*, No. 780 (whole volume).
- Farkas A. és Gyebnár V. (szerk.) (1994). *Vizuális művészetek pszichológiája 1.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Farkas A., Sabucedo, J. M., Rodriguez, A., Ekehammar, B., Pecjak, V., and Plichtová, J. (1995). Significado diferencial de conceptos politicos estudio comparativo de muestras Espanolas y Europeas. *Psicologia Política*, 10, 25–43.
- Farkas A. (Ed.) (1997). *A vizuális művészetek pszichológiája 2.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Farkas A. (1998). Az esztétikai preferenciát meghatározó tényezők I.: Jelentés, figurativitás, hasonlóság. *Pszichológia*, 18, 137–189.
- Farkas A. (1998). Az esztétikai preferenciát meghatározó tényezők II.: Stílustipikusság és vetélkedő kategóriák. *Pszichológia*, 18, 261–303.
- Farkas A. (1999). Tipicità e similarità nella serie delle stampe di Maurits Cornelius Escher. *Rassegna di Psicologia*, 16, 111–146.
- Farkas A. (2000). Escher-nyomatok hasonlósága és prototipikussága. *Pszichológia*, 20, 107–147.
- Farkas A. és Giannini, A. M. (2001). Viszonyulási mintázatok az esztétikai ítéletek különbözőségéhez: Egy kulturaközi ízlésvizsgálat. *Pszichológia*, 21, 309–352.
- Farkas A. (2002). *Erdek nélkül? – Az esztétikai válasz empirikus vizsgálata.* Budapest: Új Mandátum.

DÖNTÉSPSZICHOLÓGIAI OSZTÁLY

Department of Psychology of Decision Making

Osztályvezető: Engländer Tibor, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Munkatársak:

Farkas Éva, igazgatóhelyettes, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Kovács Zoltán, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Bitter Brunó tudományos segédmunkatárs

Az osztály kutatási tevékenysége

Kutatási témák

A vezetői döntések tipológiája

Szukcesszív eseménysorok valószínűségi konfigurációinak hatása a kockázateszlelésre

Mágikus paraméterek szerepe nagy bizonytalanságban

Az „örszem tévedése”

A paranoid paradoxon

Az NDSI (Nyílt Döntési Szituációkban történő Információgyűjtés) módszer

Információgyűjtési stratégiák

Az izoláció hatása a kockázateszlelésre

A legfontosabb kutatási eredmények

A kockázatos események várható szukcesszív bekövetkezése esetén a kockázat összesített nagyságának megítélését három tényező nagymértékben befolyásolja:

- (1) a „kockázatperspektíva-hatás” (ha az események várható sorrendjében a kockázatosság növekszik, az összkockázat kisebbnek ítéltető, mint fordított esetben),
- (2) a „kockázat egyenletességének hatása” (ha a szukcesszív események várható kockázatai egyenlők, az összkockázat kisebbnek érezhető),
- (3) a „sűrítés és tartam hatás” (ha az összkockázat kevés eseményben sűrűsödik, az összkockázat nagyobbak érezhető, a bekövetkező kockázatos események számának növekedésével viszont szintén nő a kockázat észlelt nagysága). A két ellentétes hatás figyelembevételével optimumpont határozható meg.

Majdnem teljesen információhiányos körülmények között az ítéletalkotásban regresszív mechanizmusok mutathatók ki. A regresszivitás a mágikus gondolkodás sajátos alakulásaiban, mágikus térbeli, időbeli paraméterekhez történő igazodás formájában fejeződik ki. A regresszivitás itt én-építő jellegű és pozitív jelentőségű.

X időtartam során egy bármely pillanatban P valószínűséggel bekövetkező kedvezőtlen esemény valószínűsége az időtartam átélése során, ennek első felében egyre nagyobbak ítéltető meg. Körülbelül az időtartam felezési pontjától kezdve egyre inkább kizártnak tartható a kedvezőtlen esemény bekövetkezése. Ezt a jelenséget nevezték a kutatók „az örszem tévedése”-nek.

Az osztály munkatársai kimutatták, hogy paranoid betegek nagy bizonytalanságban történő ítéletalkotásaik során nem hoznak becslésszerű, heurisztikus ítéleteket. Ennek következtében az egészséges és nem paranoid beteg egyének ítéleteiben gyakran jelentkező heurisztikus tévedések, „bias”-ok náluk sokkal ritkábban fordulnak elő. Ezt a jelenséget „paranoid paradoxon”-nak nevezték el.

Az információgyűjtéssel foglalkozó kutatásaikhoz a kutatók új, az általánosan használttól eltérő módszert, az ún. NDSI (Nyílt Döntési Szituációban történő Információgyűjtés) módszert dolgoztak ki. Az információgyűjtés itt teljesen információhiányos szituációból indul, és addig tart, míg a döntéshozatal a kísérleti személy számára lehetségessé válik. Ez a módszer a döntéshozatal érdekében történő információgyűjtési stratégiák tanulmányozására laboratóriumi körülmények között és terepen végzett vizsgálatoknál egyformán alkalmasnak bizonyult. Több mint 200 paramétert mutattak ki, amelyek mentén jellemezhetők a döntés-előkészítő, információgyűjtő stratégiák, valamint azok szituáció- és személyiségfüggő jegyei.

Kockázatpercepciók kutatásaik során megállapították, hogy a fizikai, társadalmi, politikai izoláltság mértékével csökken a veszélyeztetettség érzés.

Együttműködő partnerek

Oregon Decision Research Center (Paul Slovic)
Tel-Aviv Bar Ilan University (Dani Algom)
New York University, Department of Psychology (Sam Feldman)
University of California, Department of Psychology (Elizabeth Ligon)
University of Alaska, Department of Psychology (G. D. Maloney)
Universitát Wien, Institut für Psychologie (Klaus Kubinger)
Sydney University, Department of Psychology (D. Curthoys)

Oktatási teveknyisg az utolsó t évben

Englnder Tibor

Debreceni Egyetem PhD képzés

Pécsi Tudományegyetem pszichológus alapképzés

Farkas va

Debreceni Egyetem pszichológus alapképzés

Kovács Zoltán

Debreceni Egyetem pszichológus alapképzés, PhD képzés

Budapesti Közgazdasági és llamigazgatsi Egyetem alapképzés, PhD képzés

Fontosabb publikációk

A) ENGLNDER TIBOR

Englnder T., Harsányi I. s Kovács Z. (1975). *Vezetői alkalmasság, vezetési stílus*. Budapest: Közgazdasági s Jogi Kiadó.

Englnder T. (1979). *Bevezetés a leíró dntselemletbe*. Budapest: EVM Továbbképző Központja.

Englnder T. (1980). A dichotomy for assessment processes and the WAD formula. In Kardos L. et al. (Eds.), *Attitudes, interaction, and personality* (pp. 113–126). Budapest: Akadémiai Kiadó.

Englnder T. s Farkas . (1981). Bizonytalanság és mágikus paraméterek. *Pszichológia*, 1, 83–104.

Englnder T. s Bódog Gy. (1981). A paranoid paradoxon. *Ideggygyaszati Szemle*, 34, 31–48.

Englnder T. s Tyszka, T. (1980). Information seeking in open decision situations. *Acta Psychologica*, 45, 169–176.

Englnder T. s Czvetkovich, G. (1993). A társadalom mint vonatkozsi keret magyar és amerikai diákok kockzatselezsben, avagy mi marad meg egy ideológiából? *Pszichológia*, 13, 333–369.

Englnder T. (1997). A pontatlanság, mint vitális érték. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 36, 17–38.

Englnder T. (1998). Mozgsirnyok a döntés-előkészitő, informcibeszerz folyamatokban. In László J., Csepeli Gy. s Kovács Z. (szerk.), *lettrtnet és megismerés: Tanulmányok Pataki Ferenc tiszteletére* (pp. 42–59). Budapest: Scientia Humana.

Englnder T. (1999). *Viaskodás a bizonytalansággal*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

B) FARKAS ÉVA

- Engländer T. és Farkas É. (1985). A kauzális séma és a valószínűségbecslések revíziója I. *Pszichológia*, 5, 515–543.
- Engländer T. és Farkas É. (1986). A kauzális séma és a valószínűségbecslések revíziója II. *Pszichológia*, 6, 43–70.
- Engländer T., Farkas É., Farkas A. et al. (1988). Információgyűjtési folyamatok üzemi szituációban. *MLKT-tanulmány*.
- Farkas É. (1994). Szervezeti döntéseket előkészítő egyéni információgyűjtő folyamatok. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 34, 171–188.
- Farkas É. (1998). *Döntés-előkészítő információgyűjtés és a megszerzett információ hasznosítása ipari szervezetekben* (Tereptanulmányok III.). Budapest: Scientia Humana.

C) KOVÁCS ZOLTÁN

- Kovács Z. (1982). Group decision under uncertainty: Group structure and the shift phenomenon. In H. Brandster, J. H. Davis and Stocker-Kreichgauer (Eds.), *Group decision making* (pp. 201–215). London: Academic Press.
- Kovács Z. (1994). A döntéshozatal pszichológiai háttérfolyamatai. In Bolgár J. (Ed.), *Pszichológiai szöveggyűjtemény* (pp. 71–99). Budapest: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.
- Kovács J. and Kovács Z. (1996). Changing role concepts of leadership. *Acta Psychologica Debrecina*, 18, 34–46.
- Kovács J. and Kovács Z. (1996). Generosity or lack of experience? *Acta Psychologica Debrecina*, 18, 6–19.
- Kovács J. és Kovács Z. (1998). A nyereség és a méltányosság szempontjai rövid és hosszú távú kapcsolatokban (kultúrákőzi vizsgálat). *Pszichológia*, 18, 191–207.
- Faragó K., Kovács Z. és Kovács J. (1998). A rendszerváltás a gazdasággal kapcsolatos attitűdök tükrében. In László J., Csepeli Gy. és Kovács Z. (szerk.), *Élettörténet és megismerés* (pp. 184–199). Budapest: Scientia Humana.

FEJLŐDÉS-LÉLEKTANI OSZTÁLY

Department of Developmental Psychology

Osztályvezető: Gergely György, tudományos tanácsadó, DSc

Osztályon belüli kutatócsoportok:

1. **Kognitív és Szocio-emocionális Fejlődési Csoport**
(Group of Cognitive and Socio-Emotional Development)

Vezető: Gergely György, tudományos tanácsadó, DSc

Munkatársak:

Király Ildikó, tudományos segédmunkatárs

Koós Orsolya, tudományos segédmunkatárs

2. **Szociális Fejlődés-lélektani Csoport** (Social Development Group)

Vezető: Gervai Judit, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Munkatársak:

Birkás Emma, tudományos segédmunkatárs, PhD ösztöndíjas, Semmelweis Egyetem

Danis Ildikó, PhD hallgató, ELTE, MTA-SASAKAWA ösztöndíjas

Falus Judit, PhD hallgató, ELTE

Fenes Ditte, PhD ösztöndíjas, ELTE

Kiss Enikő Hajna, PhD hallgató, Semmelweis Egyetem

Lakatos Krisztina, tudományos segédmunkatárs, Bolyai ösztöndíjas

Ney Krisztina, PhD hallgató, ELTE

Novák Alexa, PhD ösztöndíjas, Semmelweis Egyetem

Szöllősi Ágnes, tudományos segédmunkatárs, PhD hallgató, ELTE

Tóth Ildikó, PhD, tudományos munkatárs, Marie Curie ösztöndíjas

Várnai Zsuzsa, PhD hallgató, ELTE

1. A Kognitív és Szocio-emocionális Fejlődési Csoport fő kutatási tevékenysége

Gergely György és Király Ildikó (a Max Planck Intézettel való kooperáció keretében) 14 hónapos csecsemőkkel végzett az utánzásos tanulás természetét vizsgáló kísérletsorozatot (lásd Gergely, Bekkering, and Király (2002) *Nature*, Vol. 145). Az eredmények igazolták, hogy az utánzásos tanulás szelektív és interpretatív alapú, s nem az emberi modellel való azonosulás eredményeképpen automatikusan kioldódó folyamat, mint azt korábban gondolták. A „racionális utánzás” ezen elmélete kiterjeszti Gergely György és Csibra Gergely korábbi, a racionális cselekvés egy éves kori naiv elméletéről szóló modelljét a cselekvésértelmezés területéről a cselekvésprodukción és az utánzásos tanulás területére is. Korábbi vizsgálatokkal ellentétben kimutatták, hogy preverbalis csecsemők csak akkor utánoznak egy újszerű eszközcselekvést, ha azt az adott szituáció megköveteli között a célállapot elérése leghatékonyabb módjának tekintik.

Gergely György, Csibra Gergely, Koós Orsolya, és Bíró Szilvia a vizuális habituációs paradigmát 6–12 hónapos csecsemők számos csoportján alkalmazva egy kísérletsorozatban kimutatta, hogy 9–12 hónapos csecsemők (a) képesek egy absztrakt figura mozgásának célt tulajdonítani és (b) viselkedését a célérés a környezeti korlátok szempontjából megállapított racionalitásának függvényében értelmezni. E jelenségeket a csecsemő egy éves kori „teleológiai hozzáállásának” új elméleti keretében értelmezték. Bemutatták továbbá kísérleti úton, hogy a korai céltulajdonításnak nem előfeltétele az élőségre utaló mozgásjegyek jelenléte.

Király Ildikó és Gergely György befejezte 6, 8 és 10 hónapos korú csecsemőkkel folytatott a céltulajdonítás kezdeteit vizsgáló habituációs kísérletsorozatát, mely kimutatta, hogy a ko-

rai céltulajdonítás előfeltétele a cselekvés eredményeképpen létrejövő látható állapotváltozás tapasztalása.

Gergely György és John S. Watson (UC Berkeley) kialakította és egy sor nemzetközi publikációban közölte a szülői kontingens reaktivitásnak a korai érzelemreguláció, az érzelmi tudatosság és önkontroll kialakulásában betöltött központi szerepéről szóló elméletét, a „szülői érzelemtükrozés szociális biofeedback modelljét”.

Koós Orsolya és Gergely György a korai kontingens interakciók kísérleti vizsgálatával (amely magában foglalta egy új kísérleti paradigma, a Tükör Előtti Interakciós Helyzet bevezetését) tesztelte és alátámasztotta a Dezorganizált (D) kötődés etiológiájának „lengő kapcsoló” elméletét, amely a korai kontingenciadetekciós modul diszfunkcionális fejlődésének specifikus modellje. Az elmélet szerint a D kötődést kialakító csecsemők szülői környezetét a periodikusan változó, hol megfelelően reaktív, hol teljesen válaszképtelen, disszociáló kontingens reaktivitás jellemzi, amely a kontingenciadetekciós mechanizmus kialakulásának korai és kritikus fázisában disszociatív ingerfeldolgozási stílushoz vezet, amely a D kötődés eredetének központi meghatározója.

Együttműködő partnerek

Gergely György

Menninger Clinic, Topeka, USA (Efraim Bleiberg, John Allen, Peter Fonagy)

University College London (Peter Fonagy)

Max Planck Institute for Psychological Research, München (Wolfgang Prinz)

University of Berkeley, USA (John S. Watson)

Centre for Brain and Cognitive Development, Birkbeck College, London (Csibra Gergely)

ELTE Etológia Tanszék (Csányi Vilmos, Topál József, Miklósi Ádám)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

Gergely György

University College London, senior lecturer

ELTE pszichológus alapképzés, PhD képzés

Pécsi Tudományegyetem PhD képzés

Király Ildikó

ELTE alapképzés, szakirányú képzés

ELTE Kulturális Antropológia Tanszék, alapképzés

Fontosabb publikációk

A) GERGELY GYÖRGY

Gergely G. (1994). From self-recognition to theory of mind. In S. Parker, R. Mitchell and M. Boccia (Eds.), *Self-awareness in animals and humans: Developmental perspectives* (pp. 51–61). Cambridge: Cambridge University Press.

Gergely G., Nádasdy Z., Csibra G. and Bíró S. (1995). Taking the intentional stance at 12 months of age. *Cognition*, 56, 165–193.

Gergely, G. and Csibra G. (1997). Teleological reasoning in infancy: The infant's naive theory of rational action. A reply to Premack and Premack. *Cognition*, 63, 227–233.

Csibra G. and Gergely G. (1998). The teleological origins of mentalistic action explanations: A developmental hypothesis. *Developmental Science*, 1, 255–259.

Csibra G., Gergely G., Bíró S., Koós O. and Brockbank, M. (1999). Goal-attribution without agency cues: The perception of 'pure reason' in infancy. *Cognition*, 72, 237–267.

Gergely G. and Watson, J. S. (1999). Early socio-emotional development: Contingency perception and the social biofeedback model. In P. Rochat (Ed.), *Early social cognition* (pp. 51–61). Hillsdale: Erlbaum.

- Fonagy, P., Gergely G., Jurist, E., and Target, M. (2002). *Affect-regulation and mentalization and the development of the self*. New York: The Other Press.
- Gergely G. (2001). Is early differentiation of human action a precursor to the one-year-old's understanding of intentionality? *Developmental Psychology*, 37, 579–582.
- Watson, J., Gergely G., Csányi V., Topál J., Gácsi M. and Sárközi Z. (2001). Distinguishing logic from association in the solution of an invisible displacement task by children (*Homo sapiens*) and dogs (*Canis familiaris*): Using negation of disjunction. *Journal of Comparative Psychology*, 115, 219–226.
- Gergely G. (2001). The obscure object of desire: Nearly, but clearly not, like me. Contingency preference in normal children versus children with autism. In J. Allen, P. (Ed.), *Cognitive and interactional foundations of attachment, Special Issue of the Bulletin of the Menninger Clinic*, 65, 411–426.
- Gergely G., Bekkering, H., and Király I. (in press) (2002). Rational imitation in preverbal infants. *Nature*, Vol. 415.

B) KIRÁLY ILDIKÓ

- Király I. és Racsmány M. (1997). A jó, a rossz és a bal: Gyermekek téri viszonyokat leíró kifejezéseinek kognitív fejlődés-lélektani vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 36, 247–258.
- Király I. (1997/98). Társas tényezők az emlékezetkutatásban: Sajátjaink-e az emlékeink? *Magyar Pszichológiai Szemle*, 37, 559–565.
- Király I. (1999). Önéletrajzi emlékek narratív szerkezetének vizsgálata. *Pszichológia*, 19, 417–436.
- Király I. (2001). Kisgyermekes eseményemlékezete. *Pszichológia*, 21, 191–201.
- Király I., Pléh Cs. and Racsmány M. (2001). The language of space in Hungarian. In Németh E. T. (Ed.), *Cognition in language use. Selected papers from the 7th International Pragmatics Conference* (pp.181–192). Antwerpen: International Pragmatics Association (IPrA).
- Király I. és Gergely Gy. (2001). Intencionális cselekvések utánzásának és teleológiai értelmezésének viszonya csecsemőknél: A racionális utánzás elmélete. In Kampis Gy. és Ropolyi L. (szerk.), *Evolúció és megismerés*. Budapest: Typotex.
- Gergely Gy., Bekkering, H., and Király I. (2001). Rational imitation of goal directed actions in 14-month-olds. In J. D. Moore and K. Stenning (Eds.), *Proceedings of the 23rd annual conference of the Cognitive Science Society* (pp. 325–329). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kónya A., Király I., Bodor P. és Pléh Cs. (szerk.) (1999). *Kollektív, társas, társadalmi*. Pszichológiai Szemle Könyvtár, 2. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kónya A., Király I. and Ragó A. (2000). Phenomenological recollection of autobiographical events: The contribution of language and imagery. *Consciousness and Cognition*, 9, S94.
- Pléh Cs., Király I. és Racsmány M. (2001). Mesterséges téri kifejezések elsajátítása. In Pléh Cs. és Lukács Á. (szerk.), *A magyar morfológia pszicholingvisztikája* (pp. 153–166). Budapest: BIP–Osiris.

C) KOÓS ORSOLYA

- Biró S., Gergely Gy., Csibra G. és Koós, O. (1995). A racionális viselkedés naív elméletének kísérleti vizsgálata csecsemőkorban. In Pléh Cs., Vinkler Zs. és Bocz A. (szerk.), *FIKOG: Fialat kognitivisták I. konferenciája, 1995, Budapest* (pp.75–98). Budapest: ELTE.
- Biró S., Koós O., Csibra G. and Gergely Gy. (1997). Understanding rational action in infancy. *Psychology of Language and Communication*, 1.
- Csibra G., Gergely G., Biró S., Koós O. and Brockbank, M. (1999). Goal-attribution and without agency cues: The perception of 'pure reason' in infancy. *Cognition*, 72, 237–267.
- Gergely G., Koós O. and Watson, J. S. (2002). Contingency perception and the role of contingent parental reactivity in early socio-emotional development: Some implications for developmental psychopathology. In J. Nadel and J. Decety (Eds.), *Imitation, Action et Intentionnalité*. Paris: Press Universitaires de France.

2. A Szociális Fejlődés-lélektani Csoport fő kutatási tevékenysége

A csoport jelenlegi kutatása az 1996-ban 103 első gyermekét váró családdal elkezdett Budapesti Családvizsgálat (BCSV), amely a temperamentum és a szülőkhöz való korai kötődés alakulásának folyamatait követte nyomon az első gyermek születésétől fogva. Ez az első magyar-

országi empirikus kutatás, amelynek kérdései és módszerei a Bowlby-féle kötődési elmélet talaján állnak. Világviszonylatban is egyedülállónak teszi az, hogy ugyanazon családokban (1) két gyermek anyához és apához való kötődését vizsgáljuk, és (2) az idegrendszerben kifejeződő génnek változatosságának hatását vizsgáljuk mind a temperamentum, mind a kötődési kapcsolatok alakulására.

A kutatás első intenzív periódusa az első gyermek 18 hónapos koráig tartott, majd a második gyermek egyéves, az elsőszülött 3–4 éves korában láttuk viszont a családokat. A harmadik fázis, az elsőszülöttek 6 éves kori vizsgálata előkészületben van. A kutatás során standard, adaptált és saját fejlesztésű módszereket egyaránt használtunk. Ezek közt voltak mentális fejlődést vizsgáló eljárások, kérdőívek, interjúk, módszeres megfigyelések és kísérleti eljárások. E módszerek többségét a csoport elsőként használta Magyarországon. A molekuláris genetikai vizsgálatokat együttműködésben végeztük.

Fontosabb eredmények

2000-ben elsőként mutattuk ki, hogy az optimálistól eltérő korai kötődésben specifikus genetikai tényezők is szerepet játszanak. A Budapesti Családvizsgálatban azt találtuk, hogy a D4 dopamin receptor gén egyik szerkezeti változatát hordozó csecsemők (a teljes minta 26,7%-a) a többiekhez képest négyszer gyakrabban mutatnak dezorganizált kötődési viselkedést. Korábbi munkánkat folytatva, 2002-ben ugyancsak elsőként mutattuk ki a D4 dopamin receptor gén szerkezeti és szabályozó szakaszában lévő génváltozatok interakcióját. Azoknál az egyéves csecsemőknél, akik a D4 dopamin receptor gén szabályozó szakaszának –521 T változatát és a receptor szerkezetét kódoló régió hétszeres ismétlődésű variánsát együttesen hordozták, a dezorganizált kötődési viselkedés gyakorisága tizenkétszeres volt. Ezt a munkát a Semmelweis Egyetem Orvosi Vegytani, Molekuláris Biológiai és Pato-biokémiai Intézetével együttműködésben végeztük.

A temperamentum vizsgálata során kimutattuk, hogy a D4 dopamin receptor hétszeres ismétlődésű szerkezeti változata a szerotonin transzporter gén szabályozó régiójának tizen-négyszeres ismétlődésű, ún. „rövid” változatával együttesen hatással van egyéves csecsemők szociális újdonságra (idegen személy közeledésére) adott reakcióira.

Apá-csecsemő játékokban kimutattuk a gyermek nemének, életkorának és az apához való kötődésének összetett hatásait. Az interakciók minősége mindkét nemből prediktálta az elkerülő és a biztonságos kötődést, de a rezisztens kötődés kizárólag a lány csecsemők esetében alakult az elvárásnak megfelelően.

Együttműködő partnerek

Semmelweis Egyetem Orvosi Vegytani, Molekuláris Biológiai és Pathobiokémiai Intézet
(Sasvári Mária)

ELTE Pszichológiai Intézet (Kalmár Magda)

Manchester University, Department of Child and Adolescent Psychiatry (Jonathan Green)

Open University, Centre for Childhood, Development and Learning (John Oates)

University of Wuppertal, Department of Psychology (Hans Martin Trautner)

University of Cambridge, Sub-Department of Animal Behaviour (Robert Hinde)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

Gervai Judit

ELTE alapképzés, PhD képzés

ELTE Biológiai Doktori Iskola, PhD képzés

- Gervai J., Turner, P. J., and Hinde, R. A. (1993). Parents' and teachers' perceptions of personality traits of young children: Sex differences, cross-cultural comparisons, and relations with observed behaviour. *British Journal of Developmental Psychology*, 11, 343–358.
- Turner, P. J., Gervai J., and Hinde, R. A. (1993). Gender-typing in young children: Preferences, behaviour and cultural differences. *British Journal of Developmental Psychology*, 11, 323–342.
- Gervai J., Turner, P. J., and Hinde, R. A. (1995). Gender-related behaviour, attitudes and personality in parents of young children in England and Hungary. *International Journal of Behavioral Development*, 18, 105–126.
- Turner, P. J., and Gervai J. (1995). A multi-dimensional study of gender-typing in preschool children and their parents: Personality, attitudes, preferences, behaviour and cultural differences. *Developmental Psychology*, 31, 759–772.
- Tóth I. és Gervai J. (1999). Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI): A Parental Bonding Instrument (PBI) magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 4, 551–566.
- Lakatos K., Tóth I., Nemoda Z., Ney K., Sasvári-Székely M. and Gervai J. (2000). Dopamine D4 receptor (DRD4) polymorphism is associated with attachment disorganization in infants. *Molecular Psychiatry*, 5, 633–637.
- Rónai Z., Székely A., Nemoda Z., Lakatos K., Gervai J., Staub M. and Sasvári-Székely M. (2001). Association between novelty seeking and the –521C/T polymorphism in the promoter region of the D4DR gene. *Molecular Psychiatry*, 6, 35–38.
- Lakatos K., Nemoda Z., Tóth I., Rónai Z., Ney K., Sasvári-Székely M., and Gervai J. (2002). Further evidence for the role of the dopamine D4 receptor (DRD4) gene in attachment disorganisation: Interaction of the exon III 48 bp repeat and the –521 C/T promoter polymorphisms. *Molecular Psychiatry*, 7, 27–31.
- Lakatos K., Nemoda Z., Birkás E., Rónai Z., Kovács E., Ney K., Tóth I., Sasvári-Székely M. and Gervai J. (in press) (2002). Association of D4 dopamine receptor gene and serotonin transporter promoter polymorphisms with infants' response to novelty. *Molecular Psychiatry*, 7.
- Lakatos K. és Gervai J. (in press) (2002). A korai kötődés neurobiológiai háttere. In Pléh Cs., Kovács G. és Gulyás B. (szerk.), *Kognitív idegtudomány*. Budapest: Osiris.

PSZICHOFIZIOLÓGIAI OSZTÁLY

Department of Psychophysiology

Osztályvezető: Molnár Márk, tudományos tanácsadó, DSc

Osztályon belüli kutatócsoportok:

1. Nemlineáris EEG Laboratórium

Vezető: Molnár Márk, tudományos tanácsadó, DSc

Munkatárs: Gaál Zsófia tudományos ügyintéző

2. Összehasonlító Pszichofiziológiai Csoport

(Group of Comparative Psychophysiology)

Vezető: Karmos György, tudományos főmunkatárs, kandidátus, PhD

Munkatársak:

Molnár Márk tudományos tanácsadó

Lakatos Péter, tudományos munkatárs

Pincze Zsuzsanna, tudományos munkatárs

Ulbert István, tudományos munkatárs

Rajkai Csaba, PhD ösztöndíjas

Kozák R. Lajos, PhD ösztöndíjas

3. Fejlődés-pszichofiziológiai Csoport (Group of Developmental Psychophysiology)

Vezető: Csépe Valéria, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Munkatársak:

Egyed Kata, tudományos segédmunkatárs

Lukács Ágnes, PhD ösztöndíjas

Ragó Anett, tudományos segédmunkatárs

Szűcs Dénes, fiatal kutató

4. Neuropszichológia:

Osman Péterné, tudományos főmunkatárs, kandidátus

1. Az Összehasonlító Pszichofiziológiai Csoport kutatási tevékenysége

Vezető Molnár Márk

Fő kutatási tevékenység

A nemlineáris komplexitás elemző módszerek csak néhány éve kerültek az elektrofiziológiai módszerek fegyvertárába, annak ellenére, hogy az idegrendszer elektromos tevékenységében is megnyilvánuló nemlineáris jellege régóta közismert tény. Nemzetközi együttműködés keretében (Baylor College of Medicine, Department of Neurology, Houston, Texas, USA) olyan módszert dolgoztak ki, mely alkalmas az agyi elektromos aktivitás nemlineáris dimenzionális komplexitásának időfüggő analizésére. E megközelítés alapján két kérdéskörben végeznek vizsgálatokat.

1) „*A spontán agyi elektromos tevékenység nemlineáris komplexitásjellemzőinek elemzése agyi vérkeringési zavar esetén*” című téma keretében a vérkeringési zavar funkcionális következményeinek vizsgálatát végzik. A téma fontosságát jelzi, hogy az agy vérkeringési zavaraihoz társuló betegségek Magyarországon az egyik leggyakoribb halálokat, vagy tartós rokkantsághoz vezető állapotot jelentenek. Megállapították, hogy a nemlineáris komplexitás értékei olyan esetekben és helyeken is jelezhetik a funkciólabilitást, amikor és ahol a konvencionális elemző eljárásokkal nem mutathatók ki deficit.

2) Emberen és állatkísérletes modellhelyzetekben vizsgálják a pszichofiziológiában és kísérleti pszichológiában széles körben használt eseményfüggő kiváltott pontenciálok nem lineáris és lineáris komplexitásjelzőit. Megfigyeléseik szerint a jelentőséggel bíró inger által kiváltott

vállasszal korreláló komplexitásváltozások arra utalnak, hogy a folyamat kapcsán megnő a feldolgozásban résztvevő neuronális rendszerek (idegrendszeri struktúrák) közötti kooperativitás. Ezen adatok alapján nemcsak ezek a struktúrák azonosíthatók, hanem következtetések vonhatók le a folyamat kritikusan fontos időtartamára vonatkozólag is.

Együttműködő partnerek

University Hospital, Vrije Universiteit, Department of Clinical Neurophysiology, Amsterdam, The Netherlands (C. J. Stam)

Department of Neurology, Oasi Institute, Troina, Italy (R. Ferri)

Delaware Water Gap Science Institute, Bangor, PA, USA (J. E. Skinner)

Pécsi Orvostudományi Egyetem, Neurológiai Klinika (Kondákor I.)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

ELTE BTK – MTA Közös Pszichofiziológiai Központja alapképzés

ELTE BTK ELUP, alapképzés

ELTE PhD képzés

Semmelweis Egyetem PhD képzés

Fontosabb publikációk

Molnár M., Karmos G. and Csépe V. (1988). Effect of atropine on intracortical evoked potentials during classical aversive conditioning in cats. *Behavioral Neuroscience*, 6, 872–880.

Molnár M. and Skinner, J. E. (1992). Low-dimensional chaos in event-related brain potentials. *International Journal of Neuroscience*, 66, 263–276.

Molnár M. (1994). On the origin of the P3 event-related potential component. *International Journal of Psychophysiology*, 17, 129–144.

Molnár M., Skinner, J. E., Csépe V., Winkler I. and Karmos G. (1995). Correlation dimension changes accompanying the occurrence of the mismatch-negativity and the P3 event-related potential component. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 95, 118–126.

Molnár M. (1996). Chaos in induced rhythms of the brain: The value of ERP studies. *Behavioral Brain Sciences*, 19, 305.

Molnár M., Gács Gy., Ujvári G., Skinner, J. E., and Karmos G. (1997). Dimensional complexity of the EEG in subcortical stroke: A case study. *International Journal of Psychophysiology*, 25, 193–199.

Molnár M. (1999). The dimensional complexity of the P3 event-related potential: Area specific and task dependent features. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 110, 31–38.

Molnár M., Osman-Sági J., Nagy Z. and Kenéz J. (1999). Scalp distribution of the dimensional complexity of the EEG and that of the P3 ERP component in stroke patients. *International Journal of Psychophysiology*, 34, 53–63.

Molnár M., Nagy Z. and Kenéz J. (2000). EEG dimensional complexity mapping in stroke. In K. Lehnertz, J. Arnhold, P. Rappelsberger and C. E. Elger (Eds.), *Chaos in Brain?* (pp. 344–347). Singapore–New Jersey–London–Hong Kong: World Scientific.

Molnár M. (2001). Analysis of brain electrical activity: The dimensional complexity of the electroencephalogram. In Vicsek T. (Ed.), *Fluctuations and scaling in biology* (pp. 95–116). Oxford: Oxford University Press.

2. Az Összehasonlító Pszichofiziológiai Csoport

Vezető: Karmos György

A csoport fő kutatási tevékenysége

A csoport kutatási területe az eseményhez kötött potenciálok (EKP) létrejöttéért felelős agykérgi mechanizmusok vizsgálata állatkísérletes modellhelyzetekben és idegsebészeti műtétek

kapcsán, embereken. Az általuk eredetileg állatkísérletekre kidolgozott agykérgi multielektrodot továbbfejlesztették. Kidolgoztak egy – emberen is használható – 23 pólusú, multielektrodokat és erősítő-adatgyűjtő egységet magában foglaló rendszert. A tartósan beépíthető rétegelektrodok lehetővé teszik a mezőpotenciálok és a sejtaktivitás egyidejű elvezetését a kéreg teljes mélységét átfogóan. Az EKP-k egyes komponenseinek létrejöttében szerepet játszó bioelektromos generátorokat „current source density” analízissel határozzák meg.

Az akusztikus EKP-k egyes komponenseinek létrejöttéért felelős afferens pályák vizsgálatára az akusztikus thalamus különböző sejtcsoportjainak reverzibilis blokádjával kimutatták, hogy a corpus geniculatum mediale különböző részei eltérő módon befolyásolják a hallókérgi válaszokat. Az elmúlt évek számos adata utal arra, hogy az EEG gamma frekvenciasávba tartozó hullámai szerepet játszanak a komplex ingerek egészes percepciójában. Saját vizsgálataikban macskákon és majmokon tanulmányozták a spontán és a hangingerekkel kiváltott gamma aktivitást. Megállapították, hogy instrumentális feladathelyzetben mind a spontán gamma tevékenység, mind az akusztikus „steady state” válasz frekvenciája figyelemtől függően megváltozik. Intrakortikális rétegelvezetések azt mutatják, hogy a gamma aktivitás az agykéreg felső rétegeiben keletkezik.

Amerikai kollegákkal együtt elnyert nemzetközi pályázatok támogatásával agyműtetre kerülő epilepsziás betegeken, agykérgi rétegelvezetésekkel vizsgálták az epilepsziás tüskehullámok keletkezését és a kognitív EKP-k létrejöttének mechanizmusait. Elsőként elemezték a mozgó inger által kiváltott agykérgi szinaptikus és sejtaktivitást emberen.

Együttműködő partnerek

Nathan Kline Institute for Psychiatry, Orangeburg, NY (E. C. Schoeder és D. C. Javitt)
Department of Neurosurgery, Stanford University Medical Center, Stanford, CA (G. Heit)
NMR Center, Harvard University Medical School, Charlestown, MA (E. Halgren)
Országos Idegsebészeti Intézet, Budapest (Bábel T.)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

Semmelweis Egyetem Élettani Intézetei, alapképzés
ELTE szakpszichológus képzés
Semmelweis Egyetem PhD képzés

A csoport fontosabb publikációi

- Karmos G., Winkler I., Molnár M. and Csépe V. (1993). Animal model of middle latency auditory evoked responses: Intracortical generators of the mismatch negativity. In H. J. Heinze, T. F. Münte and G. R. Mangun (Eds.), *New development in event-related potentials* (pp. 95–102). Boston: Birkhäuser.
- Karmos G., Mäkelä, J. P., Ulbert I. and Winkler I. (1993). Evidence for intracortical generation of the auditory 40-Hz response in the cat. In H. J. Heinze, T. F. Münte and G. R. Mangun (Eds.), *New development in event-related potentials* (pp. 87–93). Boston: Birkhäuser.
- Juckel, G., Molnár M., Hegerl, U., Csépe V. and Karmos G. (1997). Auditory evoked potentials as indicators of brain serotonergic activity: First evidence in behaving cats. *Biological Psychiatry*, 41, 1181–1195.
- Juckel, G., Hegerl, U., Molnár M., Csépe V., and Karmos G. (1999). Auditory evoked potentials reflect serotonergic neuronal activity: A study in behaving cats administered drugs acting on 5-HT1A autoreceptors in the dorsal raphe nucleus. *Neuropsychopharmacology*, 21, 710–716.
- Karmos Gy. (2001). Kognitív folyamatokat tükröző eseményhez kötött potenciálok agykérgi mechanizmusai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 56, 239–262.
- Karmos Gy., Lakatos P., Pincze Zs., Rajkai Cs. és Ulbert I. (2001). A motivációs szint változásának hatása a hallókérgi gamma oszcillációra macskán. In Pléh Cs., László J. és Oláh A. (szerk.), *Tanulás, kezdeményezés, alkotás* (pp. 191–202). Budapest: Eötvös Kiadó.
- Pincze Zs., Lakatos P., Rajkai C., Ulbert I. and Karmos G. (2001). Separation of mismatch negativity and the N1 wave in the auditory cortex of the cat: A topographic study. *Clinical Neurophysiology*, 112, 778–784.

- Ulbert I., Halgren, E., Heit, G., and Karmos G. (2001). Multiple microelectrode-recording system for human intracortical applications. *J. Neuroscience Methods*, 106, 69–79.
- Ulbert I., Karmos G., Heit, G., and Halgren, E. (2001). Early discrimination of coherent versus incoherent motion by multiunit and synaptic activity in human putative MT. *Human Brain Mapping*, 13, 226–238.
- Pincze Zs., Lakatos P., Rajkai C., Ulbert I. and Karmos G. (2002). Effect of deviant probability and interstimulus/interdeviant interval on the auditory N1 and mismatch negativity in the cat auditory cortex. *Cognitive Brain Research*, 13, 249–253.

3. A Fejlődés-pszichofiziológiai Csoport tevékenysége

Vezető: Csépe Valéria

A csoport fő kutatási tevékenysége

Az elmúlt években olyan új kísérleti eljárásokat dolgoztak ki, amelyekben az eseményhez kötött agyi potenciálok (EKP) mérésével a hallási eseményszerveződés jellegzetességei mérhetők. A tiszta hangok és a beszédhangok eltérésével kiváltott EKP-k mérésével a szenzoros emlékezet (tiszta hangok és zenei hangok) és a hosszú távú reprezentáció (beszédhangok) szerveződése egyaránt követhető. A fonológiai feldolgozás (hangokkal és szótagokkal végzett műveletek) eseményhez kötött agyi potenciál (EKP) jellemzői alapján megállapították, hogy a diszlexiások fejlődése alapvetően eltér a zavartalan fejlődésű gyerekektől, mégpedig elemi szinten. Ez azt jelenti, hogy a beszéd elemeinek finom, jól működő reprezentációja nem alakul ki, ez pedig az olvasás elsajátítását zavarja, akadályozza. Újabb eredményeink szerint a fonológiai műveletek zavara a magasabb szintű nyelvi feldolgozást is akadályozza. Az EKP adatok értelmezését segíti annak az általunk kidolgozott magyar nyelvű fonológiai tudatosság tesztnek a használata, amellyel az olvasás kudarca már óvodás korban, tehát elég korán előre jelezhető. Eredményeik azt is igazolják, hogy korábbi adataik, miszerint a fejlődési diszlexia esetében az anyanyelvre jellemző sérülékeny fonémakontrasztok alulreprezentáltsága az analitikus nyelvi funkciók kialakulását zavarja, a nyelvi feldolgozás magasabb szintjein, tehát a mondatmegértés szintjén is igazak. Ez az eltérés afáziások esetében más természetű. Az afáziásoknál megfigyelhető beszédkontraszt feldolgozási zavar a szó szintű megértést zavarja, mondat szinten viszont kevésbé érvényesül. A csoport jelenlegi kutatásainak fókuszában a nyelvi feldolgozás és a számolási műveletek agyi aktivitás jellemzői, illetve ezek fejlődése valamint szerzett és fejlődési zavarai állnak.

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

ELTE pszichológus alapképzés, szakirányú képzés, ELUP

ELTPhD képzés

Semmelweis Egyetem PhD képzés

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, alapképzés

Fontosabb publikációk

- Csépe V. and Näätänen, R. (1992). Reflection of automatic change detection in the human brain: Event-related potentials and magnetic responses. In M. Hoke, Y. Okada, S. N. Ernő and G. L. Romani (Eds.), *Advances of Biomagnetism '91: Clinical Aspects* (pp. 103–110). Amsterdam: Elsevier.
- Csépe, V., Pantev, C., Hoke, M., Hampson, S., and Ross, B. (1992). Evoked magnetic responses of the human auditory cortex to minor pitch changes: Localization of the mismatch field. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 84, 538–548.
- Csépe V., Juckel, G., Molnár M. and Karmos G. (1994). Stimulus-related oscillatory responses in the auditory cortex of cats. In C. Pantev, T. Elbert and B. Lütkenhöner (Eds.), *Oscillatory event-related brain dynamics* (pp. 383–389). New York: Plenum.

- Csépe V., Pantev, C., Hampson, S., and Hoke, M. (1995). Mismatch field tone pairs: Neuromagnetic evidence for temporal integration at sensory level. In C. Baumgartner, L. Deecke, G. Stroink and S. J. Williamson (Eds.), *Biomagnetism: Fundamental research and clinical applications* (pp. 278–282). Amsterdam: Elsevier.
- Csépe V. (1995). On the origin and development of mismatch negativity (invited review). *Ear and Hearing. Mismatch Negativity as an Index of Central Auditory Function, (special issue)*, 16, 90–104.
- Csépe V. and Molnár, M. (1997). Towards the clinical application of the mismatch negativity evoked potential component. *Audiology and Neuro-Otology*, 2, 354–369
- Csépe V., and Näätänen, R. (1997). Evoked and event-related potentials in hearing research and clinical application. *Audiology and Neuro-Otology*, 2, (September–October Issue), 237–372. Basel: Karger Verlag.
- Csépe V. (2000). Az olvasás és írásképeség zavarai. In Illyés S. (szerk.), *Gyógypedagógiai alapismeretek* (pp. 241–278). Budapest: ELTE Kiadó.
- Csépe V., Szűcs D. és Osmanné Sági J. (2000). A fejlődési diszlexiára (FDL) jellemző beszédhang-feldolgozási zavarok eltérési negativitás (EN) korrelátumai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 55, 475–500. In Racsmany M. és Pléh Cs. (szerk.), *Az elme sérülései – Kognitív neuropszichológiai tanulmányok* (pp. 105–130). Budapest: Akadémia Kiadó. *Pszichológiai Szemle Könyvtár*, 4.
- Csépe V., Osman-Sági J., Molnár M. and Gósy M. (2001). Impaired speech perception in aphasic patients: Event-related potential and neuropsychological assessment. *Neuropsychologia*, 39, 1194–208.

3. Neuropszichológia

OSMAN PÉTERNÉ

Fő kutatási tevékenysége

Az afázia magyar nyelven történő pszicholingvisztikai és neuropszichológiai kutatása ezen az osztályon kezdődött meg az 1980-as évek közepén. Ekkor nemzetközi afázia kutatásaink keretében végzett vizsgálataik felhívták figyelmüket arra, hogy a szintaxis vizsgálatát meg kell hogy előzze az afázia nyelvspecifikus sajátosságainak kimutatása, a beszédkárosodások szintjéről szintre történő részletes feltárása, valamint az ehhez szükséges módszerek adaptálása és kidolgozása. A beszédmegértés kutatásának kezdeti szakaszában a beszédhang automatikus és célirányos feldolgozását vizsgálták pszichofiziológiai módszerekkel, illetve hangpár diszkriminációs feladatokban. A kapott eredmények lényegében nem különböznek a nemzetközi irodalomban akkoriban publikáltaktól: a fonéma diszkriminatív jegyek feldolgozása nem egy körülírt agyi területen folyik, hanem egy nagyobb kiterjedésű, diffúzabb neuronális hálózatban, így a deficitje megjelenhet több afázia típusnál is. Az afázia típusa befolyásolja, hogy mely fonéma diszkriminatív jegyek feldolgozása nehezebb: a Broca afáziások a zöngésség, míg a Wernicke és vezetékes afáziások a képzés helye szerinti különbségek feldolgozásakor vétenek több hibát. Vizsgálták a beszédhang feldolgozás épségének hatását a beszédmegértés magasabb szintjeire, illetve néhány beszédképzést vizsgáló feladatban is. A súlyosabban károsodott hangfeldolgozás valóban szignifikánsan korrelál a szópár diszkrimináció, szó/kép egyeztetés, szóismétlés eredményeivel, valamint a szókezdő szótag segítő hatásának mértékével. Ugyanakkor ezek eredményei nem korrelálnak a beszédhang diszkriminációs feladattal, azaz alapvetően más tényezők határozzák meg a feladatok elvégzésének sikerességét. Igen lényeges adatnak tartják a feladatok teljesítésekor előforduló hibák jellegzetességeit. Ugyanis a Broca afáziás betegek, ha nehézséget okoz a feladat, például perceptuálisan, jelentős részben szemantikus hibákat eredményező stratégiákat alkalmaznak. A szemantikus szerveződés deficitje e betegeknek más feladatokban is jelentkezett, így szópárok szemantikus diszkriminációjakor. A Broca afáziás betegeknek még egy sajátosság mutatkozott vizsgálataikban. A diszkriminációs feladatok mindegyikében előfordulnak azonos párok. Az azonosság felismerése e betegeknek nehezebbnek bizonyult, mint a más afázia típusba tartozóknál. Mindez nem ad választ kiinduló kérdéseikre, ezért a kutatást jelenleg a munkamemória és a perceptuális feldolgozás kapcsolatának vizsgálatával folytatják.

ELTE Gyógypedagógiai Kar, alapképzés
Simmelweis Egyetem, szakképzés
ELTE, PhD-képzés

Fontosabb publikációk

- Osman-Sági, J. és Erdélyi A. (1982). *Mi a neuropszichológia?* Budapest: Magvető Kiadó.
- Osman-Sági J. (1988). *Az afáziák neurolingvisztikája*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Osman-Sági J. (1991). Az afáziák klasszifikációja és diagnosztikája I–II. *Ideggyógyászati Szemle*, 44, 339–362.
- MacWhinney, B., Osman-Sági J. and Slobin, D. (1991). Sentence comprehension in aphasia in two clear case-marking languages. *Brain and Language*, 41, 234–249.
- MacWhinney, B., and Osman-Sági J. (1991). Inflectional marking in Hungarian aphasics. *Brain and Language*, 41, 165–183.
- Osman-Sági J. (1993). Psychological mechanisms of speech rehabilitation. *Acta Neurochirurgica*, 56, 85–90.
- Osman-Sági J. (1995). A belső lexikonhoz való hozzáférés módjai és zavarai afáziás betegeknél. In Teleki Zs., Pléh Cs. és Szépe Gy. (szerk.) *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVIII.* (pp. 147–163). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Osman-Sági J. and Csépe V. (1996). Automatic and controlled speech sound processing in aphasic patients. *Brain and Language*, 55, 141–144.
- MacWhinney, B., and Osman-Sági J. (1997). Agreement processing in Hungarian aphasics. *Acta Linguistica Hungarica*, 44, 73–86.
- Farkas M. és Osman-Sági J. (1999). Az észlelés és az emlékezet határán: Implicit emlékezet. *Pszichológia*, 19, 165–200.
- Kertesz, A., and Osman-Sági J. (2001). Manifestation of aphasic symptoms in Hungarian. *Journal of Neurolinguistics*, 13, 313–319.

SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI OSZTÁLY

Department of Social Psychology

Osztályvezető: László János, tudományos tanácsadó, DSc

Munkatársak:

Pataki Ferenc, kutatóprofesszor, akadémikus, DSc

Halász László, tudományos tanácsadó, DSc

Rácz József, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Ehmann Bea, tudományos főmunkatárs, PhD

Pólya Tibor, tudományos munkatárs, PhD

Az osztály fő kutatási tevékenysége

A szociálpszichológiával kapcsolatban álló részlegekben a korábbi kutatási irányok (irodalompszichológia, drogművészet, kommunikációs szociálpszichológiai) mellett új kutatási irányok jelentek meg. Élettörténeti interjúk, valamint az európai identitás elemzésével új lendületet kaptak az identitásvizsgálatok, melyek feltárták az identitásalakulás pszichodinamikáját, az élettörténet átszerkesztésének intrapszichés és társadalmi összefüggéseit, valamint a Magyarországon működő élettörténeti forgatókönyveket. Több részleg együttműködésével Narratív Kutatási Központ jött létre.

László János vizsgálatainak középpontjában a nyolcvanas évektől az elbeszélés áll. A kutatások egy vonulata alátámasztotta, hogy az irodalmi elbeszélés olvasása során a fogalmi automatizmusok lebomlanak. Az irodalmi szövegfeldolgozás szubjektívizált szövegfeldolgozás, amelyben az olvasó a lehető legszemélyesebben viszonyul a szöveghez. A kutatások egy másik csoportja elvezetett az irodalmi szövegmegértés szociális-kognitív modelljéhez. A modell szerint az irodalmi jelentés a szöveg és az olvasó szociokulturális ismereteinek találkozásából születik. A szociokulturális ismeretek három releváns reprezentációs struktúra mentén írhatók le, amelyek megfelelnek a szociális világismeretnek, az érzelmileg telített, személyes szociokulturális élményeknek és az irodalmi metatudásnak. Munkacsoportjában a kilencvenes évektől napjainkig az elbeszélést úgy vizsgálták, mint a társadalomban élő ember evolúciósan kialakult képességét a társadalmi élet létrehozására és működtetésére, beleértve az önszabályozással, azt is mondhatnám identitással rendelkező egyénként való létezés képességét is. Ennek megfelelően dolgozták ki a szociális reprezentációk narratív genezisééről és szerveződéséről szóló elméletet, a pszichológiai tartalomelemzés szekvenciális modelljét és ezen belül a narratív pszichológiai tartalomelemzés eljárását. Jelenleg a történelmi regény és a történelmi események naív elbeszéléseinek összefüggéseit vizsgálják a nemzeti identitással. Pataki Ferenc kutatásai főként az én-rendszer kérdéseire irányulnak, különös tekintettel a rendszer részét alkotó szociális identitás folyamatos szerkesztésére és újraserkesztésére. Vizsgálta az élettörténeti forgatókönyvek jellegét és típusait valamint a jelentős életesemények szerepét az identitásképzésben. Újabban az identitás és az érzelmek kapcsolatának elemzése foglalkoztatja. E fő kutatási irány mellett monografikus munkákat közölt a tömeglélektan történetéről és újabb fejleményeiről, valamint a társadalmi-politikai rendszerváltás egyes társadalomlélektani dimenzióiról.

Halász László kutatási területe a művészetpszichológia, elsősorban az irodalmi művek befogadásának pszichológiája. Kimutatta, hogy az irodalmi(nak ítélt) szöveg a hasonló tárgyú és terjedelmű nem irodalmi(nak ítélt) szöveghez képest azért hat markánsabban a személyes rezonáló képességünkre (ráemlékezésre, empátiás válaszokra, énvonatkozású információfeldolgozásra), mert hangsúlyosabban használ affektív kontextusú ingereket. Az (újra)értelmezés a szemé-

lyes feldolgozásmód súlyának megnövekedésével jár, asszimilációs hatás részeként, ami jellegzetes az irodalmi(nak ítélt), de nem a nem irodalmi(nak ítélt: például értekező) szöveg befogadásában. A befogadó mentális reprezentációja az irodalmi(nak ítélt) szövegnél összetettebb és tagoltabb, mint a nem irodalmi(nak ítélt: például történetírói) szövegnél. Irodalmi és történetírói, illetve narratív és leíró, narratív és magyarázó, fiktív és nem fiktív szövegek meghatározott jegyek kontinuumaként foghatók fel. E szövegek sajátos megjelenései Freud szövegei. A naiv befogadók az alapjában narratív és alapjában értekező ismeretlen freudi szövegeket élesen elkülönítik. Freud szövegét mint vegyes típusút kategorizálják, amely változatos műfaji (regény, elbeszélés, disszertáció, esszé), egymással alig összeegyeztethető követelményeknek tesz eleget. A freudi szöveg olvasójának feladata eszerint kettős: csak azt elfogadni, ami bizonyított, nehogy naiv hívó legyen, és egyidejűleg szándékosan felfüggeszteni hitetlenségét.

Rácz József a nyolcvanas évek eleje óta foglalkozik fiatalok illegitim droghasználatának szociálpszichológiai jellemzőivel, elsősorban kortárs aspektusaival. Az utóbbi években intravénás droghasználók injekciózással összefüggő kockázati viselkedéseit és kockázateszlelését vizsgálja. Kutatásai során elsősorban kvalitatív módszereket alkalmaz: résztvevő megfigyelést és interjút. Az utóbbi években részt vett a „Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására” országgyűlési határozat kidolgozásában és a végrehajtás folyamatában.

Ehmann Bea fő kutatási területe az automatizált számítógépes, illetve a számítógéppel támogatott pszichológiai tartalomelemzés. Jelentős elméleti eredménye a tartalomelemzés ún. szekvenciális-transzformatív modelljének kidolgozása: a modell értelmében a kvalitatív adat skálázható pszichológiai változó formájában kvantifikálódik. László Jánossal együttműködésben hozzájárult a narratív pszichológiai tartalomelemzés elméleti alapvetésének és módszertanának kidolgozásához; közös empirikus kutatásukban a történelem szociális reprezentációját vizsgálták, valamint azt, hogy hogyan jelenik meg az európaiság (European citizenship) a különféle magyarországi társadalmi csoportok identitásmintázataiban. Jelenlegi kutatási területe a pszichikus időélmény empirikus vizsgálata jelentős életeseményekről szóló beszámolókból.

Pólya Tibor vizsgálata az identitás narratív szerveződésének feltárására irányulnak. Az identitás narratív szerveződésének conceptualizálása és az empirikus vizsgálatokat lehetővé tevő operacionalizálása révén új narratív megközelítést dolgoztunk ki, amely alkalmas az elbeszélő személy identitásának vizsgálatára.

Együttműködő partnerek

László János

Linzi Egyetem, Ausztria (Wolfgang Wagner)
 Torontói Egyetem, Kanada (Gerald Cupchik)
 Open University, Anglia (Wendy Stainton-Rogers)
 University of New South Wales, Ausztrália (Joseph P. Forgas)
 Római Egyetem, Olaszország, (Anna Maria Silvana deRosa)

Halász László

Magyar Képzőművészeti Egyetem
 University of Lancaster, Department of English Literature and Language

Rácz József

ELTE, Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ
 Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Főiskolai Kar

Ehmann Bea

University of Texas (J. W. Pennebaker)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

László János

Pécsi Tudományegyetem pszichológus alapképzés, PhD-képzés

Halász László

Magyar Képzőművészeti Egyetem, alapképzés

Pécsi Tudományegyetem PhD-képzés

Rácz József

ELTE szakképzés

Pécsi Tudományegyetem PhD-képzés

Ehmann Bea

ELTE pszichológus alapképzés

Pécsi Tudományegyetem, PhD-képzés

Fontosabb publikációk

A) LÁSZLÓ JÁNOS

- László J. (1992). The psychology of literature: A social-cognitive approach. In G. C. Cupchik and László J. (Eds.), *Emerging visions: Approaches to the aesthetic processes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cupchik, G. C., and László J. (1994). The landscape of time in literary reception: Character experience and narrative action. *Cognition and Emotion*, 8, 297–312.
- László J. és Viehoff, R. (1994). Az irodalmi műfajok mint kognitív sémák. *Pszichológia*, 14, 325–342.
- László J. and Cupchik, G. C. (1995). The relation between affective processes and time measures in literary reading. *Empirical Studies in the Arts*, 13, 25–37.
- László J. (1996). Three forms of knowledge in empirical study of interpretation of literary narratives. In R. Kreutz and S. MacNealy (Eds.), *Empirical approaches to literature and aesthetics* (pp. 635–644). Norwood: Ablex.
- László J. and Farkas A. (1997). Central-Eastern European collective experience. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 7, 77–88.
- Stephenson, G. M., László J., Ehmann B., Lefever, R. M. H., and Lefever, R. L. (1997). Diaries of significant events: Socio-linguistic correlates of therapeutic outcomes in patients with addiction problems. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 7, 389–411.
- László J. (1997). Narrative organisation of social representations. *Papers in Social Representations*, 6, 93–190.
- László J. (1999). *Társas tudás, elbeszélés, identitás. A társas tudás modern szociálpszichológiai elméletei*. Budapest: Scientia Humana–Kairosz.
- László J. (1999). *Cognition and representation in literature. The psychology of literary narratives*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- László J., Ehmann B., Péley B. és Pólya T. (2000). A narratív pszichológiai tartalomelemzés: Elméleti alapvetés és első eredmények. *Pszichológia*, 4, 367–390.
- László J. (2000). A PTK BTK pszichológiai doktori programja. *Alkalmazott Pszichológia*, 2, 51–55.
- László J. (Ed.) (2001). *Narratív pszichológia*. Budapest: Kijárat.
- Pléh Cs., László J. és Oláh A. (szerk.) (2001). *Tanulás, kezdeményezés, alkotás*. Budapest: Eötvös.

B) PATAKI FERENC

- Pataki F. (1993). *Rendszerváltás után: Társadalom-lélektani terepszemle*. Budapest: Scientia Humana.
- Pataki F. (1993). *Bűnbakképzési folyamatok a társadalomban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Pataki F. (1993). Makarenko als Psychologie. In S. E. Weitz and A. A. Frolov (Eds.), *Makarenko in Ost und West I*. (pp. 199–225). Marburg: td Publications.
- Pataki F. (1995). A country of discontent. In Gombár Cs., Hankiss E., Lengyel L. and Várnai Gy. (Eds.), *Question marks: The Hungarian government 1994–1995* (pp. 209–229). Budapest: Centre for Political Research, Korridor.
- Pataki F. (1995). Élettörténet és identitás: Új törekvések az én-pszichológiában 1. *Pszichológia*, 15, 405–434.
- Pataki F. (1996). Élettörténet és identitás: Új törekvések az én-pszichológiában 2. *Pszichológia*, 16, 3–47.
- Pataki F. (1997). Az önéletírás „dramaturgiája”: Az élettörténeti foratókönyvek. *Pszichológia*, 17, 339–390.

- Pataki F. (1998). *A tömegek évszázada: Bevezetés a tömeglélektanba*. Budapest: Osiris.
- Pataki F. (2000). *Rendszerváltók és bűnbakok*. Budapest: Osiris.
- Pataki F. (2000). Életesemények és identitásképzés. *Pszichológia*, 20, 331–336.
- Pataki F. (2001). *Élettörténet és identitás*. Budapest: Osiris.

C) HALÁSZ LÁSZLÓ

- Halász L. (1992). *Hasonmás: Az ember kettőssége*. Budapest: Scientia Humana.
- Halász L. (1993). *Dem Leser auf der Spur: Literarisches Lesen als Forschen und Entdecken. Zur Sozialpsychologie des literarische Verstehens*. Braunschweig: Vieweg.
- Halász L. (1996). *Szociális megismerés és irodalmi megértés*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Halász L. (1996). General and personal meaning in literary reading. In R. J. Kreuz, and M. S. MacNealy (Eds.), *Empirical approaches to literature and aesthetics* (pp. 379–396). Norwood: Ablex.
- Halász L. (1997). Expectations from and characteristics of literature vs. historiography: A comparative study of genre and text. In L. Dorfman, C. Martindale, D. Leontiev, G. Cupchik, V. Petrov and P. Machotka (Eds.), *Emotion, creativity and art* (pp. 99–116). Perm, Russia: Perm State Institute of Arts and Culture.
- Halász L. (1997). Literary vs. historical text understanding: A comparative study of emotional effect. In S. Tötösy de Zepetne and I. Sywenky (Eds.), *The systemic and empirical approach to literature and culture as theory and application* (pp. 437–452). Alberta: University of Alberta.
- Halász L. (1998). Textual play: The transformation of the reader. In F. Pereira (Ed.), *Psychoanalysis and Literature* (pp. 35–46). Lisszabon: Instituto Superior de Psicologia Aplicada.
- Halász L. (1999). Psychoanalysis and literature, as seen by undergraduates. In F. Pereira (Ed.), *Psychoanalysis and Literature* (pp. 245–260). Lisszabon: Instituto Superior de Psicologia Aplicada.
- Halász L. (2001). Reception of different "genres" of Freudian texts. In F. Pereira (Ed.), *Literature and Psychoanalysis* (pp. 13–26). Lisszabon: Instituto Superior de Psicologia Aplicada.
- Halász L. (2001). Psychological differences of reception between literary (fictive) and historiographical (nonfictive) texts. *Journal of Literary Semantics*, 30, 147–165.

D) RÁCZ JÓZSEF

- Rácz J. (1992). Drug use by the members of youth subcultures in Hungary. *The International Journal of Addictions*, 27, 289–300.
- Rácz J. (1992). Kortárs csoportok és politikai szocializáció. In Csepeli Gy., Kéri L. és Stumpf I. (szerk.), *Állam és polgár. Változás és folytonosság a politikai szocializációban Magyarországon* (pp. 201–212). Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, Magyarországi Politikai Képzési Központ.
- Rácz J. (1992–1993). Az ifjúkori problémaviselkedések és a „pszé-intézményegyüttes” kapcsolata: Elméleti megközelítés. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 5–6, 499–516.
- Rácz J. and Zétényi Z. (1994). Rock concerts in Hungary in the 1980s. *International Sociology*, 9, 43–53.
- Rácz J. (1994). Drogepidemiológiai vizsgálat kábítószer-bűncselekmények miatt elítéltek körében. *Psychiatria Hungarica*, 9, 349–363.
- Rácz J. (1996). Semmittevés. Lakótelep és szegénynegyed-mentalitás. *Szociológiai Szemle*, 2, 81–93.
- Rácz J. (1998). Identitáskonfliktusok résztvevő megfigyelői terepmunka során, avagy „a szabadság fantomja”. In László J., Csepeli Gy. és Kovács Z. (szerk.), *Élettörténet és megismerés. Tanulmányok Pataki Ferenc tiszteletére* (pp. 152–157). Budapest: Scientia Humana.
- Rácz J. (1999). *Addiktológia. Tünetek és intervenciók*. Budapest: HIETE Egészségügyi Főiskolai Kar.
- Rácz J. és Szakács K. (1999). Irreális optimizmus és kockázatbecslés serdülőkorban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 54, 371–386.
- Rácz J. (2001). Az intravénás droghasználók kockázati magatartásai és a megelőzés lehetőségei: Etnográfiai és szociálpszichológiai perspektíva. *Psychiatria Hungarica*, 16, 308–324.

E) EHMANN BEA

- Erős F. és Ehmán B. (1996). Az identitásfejlődés tükröződése az önéletrajzi elbeszélésben. In Erős F. (szerk.), *Azonosság és különbözőség: Tanulmányok az identitásról és az előítéletről* (pp. 96–114). Budapest: Scientia Humana.

- Erős F. and Ehmann B. (1997). Jewish identity in Hungary: A narrative model suggested. In Hadas M. and Vörös M. (Eds.), *Ambiguous identities in the new Europe* (pp. 121–132). Budapest: Replika, Special Issue.
- László J., Ehmann B. és Gál B. (1997). Pártprogramok pszichológiai értékdimenziói. In *Politikatudományi füzetek XXIII. Értékválság és deviancia: A társadalmi integráció alakulása*. Budapest: MTA Pszichológiai Intézete és MTA Politikatudományok Intézete.
- Stephenson, G. M., László J., Ehmann B. and Lefever, R. L. (1997). Diaries of significant events: Sociolinguistic correlates of therapeutic outcomes in patients with addiction problems. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 7, 389–411.
- László J., Ehmann B., Péley B. és Pólya T. (2000). A narratív pszichológiai tartalomelemzés: Elméleti alapvetés és első eredmények. *Pszichológia*, 20, 367–390.
- Ehmann B. (2000). A pszichológiai tartalomelemzés szekvenciális-transzformatív modellje: A számítógépes szövegelemzés helye a pszichológiai kutatásban I. *Pszichológia*, 20, 391–416.
- Ehmann B. (2001). A pszichológiai tartalomelemzés szekvenciális-transzformatív modellje: A számítógépes szövegelemzés helye a pszichológiai kutatásban II. *Pszichológia*, 21, 17–36.
- Ehmann B. (2002). *A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés*. Budapest: Új Mandátum.

F) PÓLYA TIBOR

- Pólya T. (1997). Pszichológia az egyénen „kívül”. Kommentár Rom Harré: Érzelem és emlékezet: A második kognitív forradalom című tanulmányához. *Replika*, 26, 131–141.
- László J. és Pólya T. (1998). A narratív perspektíva szerepe kognitív-kulturális kontextusban. In László J. (szerk.), *Élettörténet és megismerés* (pp. 72–87). Budapest: Scientia Humana.
- Pólya T. (1999). Személykonstrukció a narratívumban: A narratív perspektíva funkciója. In Kónya A., Király I., Bodor P. és Pléh Cs. (szerk.), *Kollektív, társas, társadalmi* (pp. 171–180). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- László J., Ehmann B., Péley B. és Pólya T. (2000). A narratív pszichológiai tartalomelemzés: Elméleti alapvetés és első eredmények. *Pszichológia*, 4, 367–390.
- Pólya T. (2001). Narratív identitás és szelf-reflexivitás: A szubjektivitás narratív modellje. In Kampis Gy. és Ropolyi L. (szerk.), *Evolúció és megismerés* (pp. 159–171). Budapest: Typotex.
- László J. and Pólya T. (in press). The role of narrative perspective in cultural-cognitive context. In C. F. Graumann and W. Kallmeyer (Eds.), *Perspectivity and perspectivation in discourse: An introduction*. Amsterdam: John Benjamins.

TÁRSADALOM-LÉLEKTANI ÉS KULTURÁLIS PSZICHOLÓGIAI OSZTÁLY

Department of Social and Cultural Psychology

Osztályvezető: Erős Ferenc, igazgatóhelyettes, tudományos tanácsadó, DSc

Az osztályon belüli kutatócsoportok:

1. Társadalom-lélektani Csoport (Research Group of Social Issues)

Vezető: Erős Ferenc,

Munkatársak:

Csabai Márta, tudományos főmunkatárs, PhD

Fábián Zoltán, tudományos munkatárs, kandidátus

Borgos Anna, tudományos segédmunkatárs, fiatal kutató

Billing-Kovács Márta, tudományos segédmunkatárs, fiatal kutató

2. Kulturális Összehasonlító Pszichológiai Csoport

(Unit of Comparative Cultural Psychology)

Vezető: Fülöp Márta, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Munkatársak:

Gyarmathy Éva, tudományos főmunkatárs, kandidátus

Berkics Mihály, tudományos segédmunkatárs, fiatal kutató

Sándor Mónika, tudományos segédmunkatárs, fiatal kutató

1. A Társadalom-lélektani Csoport fő kutatási tevékenysége

A tekintélyelvűség és az előítéletes attitűdök szerveződése. Az elmúlt évek során több ízben került sor az Osztályon országos reprezentatív adatfelvételre, amelynek célja a Magyarországon tapasztalható kisebbségellenes előítéletek társadalomlélektani szerkezetének feltárása volt, ezen belül pedig elsősorban annak vizsgálata, hogy az előítéletes attitűdök kialakulásában mi a szerepe a tekintélyelvűségnek és más pszichológiai természetű változóknak, és ezek milyen összefüggésben vannak a szociodemográfiai változókkal. A „survey” típusú vizsgálatokat fókuszcsoportos és mélyinterjú vizsgálatokkal egészítették ki. Az eredmények szerint a tekintélyelvűség olyan szociálpszichológiai konstruktnak tekinthető, amely nem egyszerűen az egyén személyiségstruktúrájában gyökerezik, de ugyanakkor nem is csupán a társadalmi környezet attitűdjeinek tükröződése, a társas tanulás folyamatainak eredménye. A kutatás résztvevői: Erős Ferenc, Fábián Zoltán.

Narratív rekonstrukciók és identitásstratégiák. Az Osztály keretében évek óta folynak az identitás és az élettörténet összefüggéseivel kapcsolatos kutatások, amelyeknek fő kérdése az, hogy a többgenerációs és az önéletrajzi emlékezésnek, a *narratív rekonstrukciónak*, milyen formái és módozatai találhatók az interjúhelyzetek során kibontakozó élettörténeti elbeszélésekben, és ezek alapján miként rekonstruálhatóak azok a stratégiák, amelyeket egyének és csoportok alkalmaznak az identitásra ható fenyegetések leküzdésére. A kutatómunka eredményeit Erős Ferenc nemrégiben megvédett akadémiai doktori disszertációjában foglalta össze.

A testtel, az egészséggel és a betegséggel kapcsolatos szociális reprezentációk vizsgálata. E téma keretében feltárják, hogy a fogyasztói kultúra miként hat a megjelenéssel kapcsolatos elvárásokra és értékítéletekre, az azonosság és különbözőség konstrukcióira. Vizsgálják, hogy a testtel kapcsolatos reprezentációk milyen összefüggésben vannak az új orvosi technikák megjelenésével, az információs társadalom hatásaival. Külön kutatásban tárták fel, hogy a magyar társadalomban miként alakulnak az egészség szociális reprezentációi, s hogy miként jelenik meg a kontroll és a felelősség problémája az egészségmagatartás viszonylatában. Vizsgálják továbbá a betegségkategóriák változásainak diszkurzív mozzanatait és a szociális konstrukci-

ók szerepét, illetve a szakértői és laikus tudás összefüggéseit, a populáris kultúra és az információs társadalom hatásait, valamint a pszichoszomatikus betegségfelfogások változásait befolyásoló tényezőket. A kutatás résztvevői: Borgos Anna, Csabai Márta.

Egy másik kutatásban a biotechnológia szociális reprezentációját vizsgálják magyarországi mintán. A kutatás kapcsolódik egy nemzetközi vizsgálathoz, melyet az EU 15 országában végeztek el. A biotechnológiának a köznap gondolkodásban való megjelenését (ideértve a klónozást, géntechnikát is) kvalitatív tartalomelemzéssel, fókuszcsoporthal és kérdőíves vizsgálattal közelítik meg, különösen annak morális vonatkozásai szempontjából. A kutatás résztvevője: Billing-Kovács Márta.

Pszicho-biográfiai kutatások. Új irányként jelent meg az a kutatás, amelynek során jelentős életművel rendelkező tudósok és művészek (pl. Ferenczi Sándor, Mérei Ferenc, a XX. század irodalmában fontos szerepet játszó nők stb.) életrajzát elemzik az identitásuk alakulásában fontos szerepet játszó pszichológiai, társadalmi, kulturális és szellemi folyamatok tükrében. A kutatás résztvevői: Borgos Anna, Erős Ferenc.

Együttműködő partnerek

Erős Ferenc

Dutch–Hungarian Study Centre on Ethnic and Minority Issues

Komensky Egyetem, Pozsony (Jana Plichtová)

Université de Versailles, Saint- Quentin-en-Yvelines (Árpád Ajtony)

Université Paris V., Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Laboratoire de Psychologie Sociale (Ewa Drozda-Senkowska)

Csabai Márta

University of Reading, Anglia

Italian Council for Scientific Research (Sergio Benvenuto)

Fábián Zoltán

Word Internet Project – Magyarország (Dessewffy Tibor)

CHER – Consortium of Household Panels for European Socio-economic Research

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

Erős Ferenc

Pécsi Tudományegyetem alapképzés, PhD-képzés

Csabai Márta

Semmelweis Egyetem alapképzés

Debreceni Egyetem pszichológus alapképzés, PhD-képzés

Szegedi Tudományegyetem alapképzés, posztgraduális képzés

Pécsi Tudományegyetem PhD-képzés

Borgos Anna

Pécsi Tudományegyetem, alapképzés

Fontosabb publikációk

A) ERŐS FERENC

Erős F. (1993). *A válság szociálpszichológiája*. Budapest: T-Twins.

Erős F. (szerk.) (1996). *Azonosság és különbözőség. Tanulmányok az identitásról és az előítéletről*. Budapest: Scientia Humana.

Erős F. and Ehmann B. (1997). Jewish identity in Hungary: A narrative model suggested. In Hadas M. and Vörös M. (Eds.), *Ambiguous identities in the new Europe* (pp. 121–133). Budapest: Replika Circle. (Special issue of *Replika*, Hungarian Social Science Quarterly.)

- Marková, I., Moodie, E., Farr, R. M., Drozda-Senkowska, E., Erős F., Plichtová, J., Gervais, M. C., Hoffmannová, J., and Mullerová, O. (1998). Social representations of the individual: A post-communist perspective. *European Journal of Social Psychology*, 28, 797–829.
- Erős F., Vajda J. and Kovács É. (1998). Intergenerational responses to social and political changes: Transformation of Jewish identity in Hungary. In Y. Danieli (Ed.), *Intergenerational Handbook of Multigenerational Trauma* (pp. 315–325). New York: Plenum Press.
- Erős F. and Enyedi Zs. (1999). Researching authoritarianism in old and new democracies. In Enyedi Zs. and Erős F. (Eds.), *Authoritarianism and prejudice. Central European perspectives* (pp. 9–28). Budapest: Osiris.
- Erős F. (2001). *Az identitás labirintusai. Narratív konstrukciók és identitásstratégiák*. Budapest: Janus–Osiris.
- Erős F. (2001). *Analitikus szociálpszichológia. Történeti és elméleti tanulmányok*. Budapest: Új Mandátum.
- Enyedi Zs., Erős F. and Fábíán Z. (2001). Authoritarianism and prejudice in present-day Hungary. In K. Phalet and Örkény A. (Eds.), *Ethnic minorities and inter-ethnic relations in context: A Dutch–Hungarian comparison* (pp. 201–216). Ashgate: Aldershot.
- Marková, I., Moodie, E., Farr, R. M., Drozda-Senkowska, E., Erős F. and Plichtová, J. (2001). Les représentations sociales de la «communauté» pendant la première période post-communiste. *Bulletin de Psychologie*, 54, 635–641.

B) CSABAI MÁRTA

- Molnár P. és Csabai M. (1994). *A gyógyítás pszichológiája*. Háziorvos Könyvek. Budapest: Springer Hungarica.
- Csabai M. és Erős F. (szerk.) (1997). *Freud titokzatos tárgya: Pszichoanalízis és női szexualitás*. Budapest: Új Mandátum.
- Csabai M. és Erős F. (szerk.) (1998). *Mélylélektan és kultúra. Műhelymunkák egy szemináriumából*. Szeged: Gradus ad Parnassum.
- Csabai M. (1998). Her Body Her/Self? On the “mysteries” of hysteria and anorexia nervosa. In Hadas M., Kovács K. and E. Lafferton (Eds.), *Central European Hysteria*. Replika. Hungarian Social Science Quarterly, Special Issue, 99–113.
- Csabai M. és Molnár P. (1999). *Egészség, betegség, gyógyítás. Az orvosi pszichológia tankönyve*. Budapest: Springer Orvosi Kiadó.
- Csabai M. and Erős F. (1999). Bodies in transition or the unbearable lightness of the traditionless self. *Journal of European Psychoanalysis*, Fall–Winter, 93–118.
- Csabai M. és Erős F. (2000). *Testhatárok és énhatárok. Az identitás változó keretei*. Budapest: József Műhely Kiadó.
- Csabai M. and Molnár P. (2000). *Health, illness and healing. A textbook of medical psychology*. Budapest: Springer.
- Csabai M. (2001). A lehetetlen ígérete. Töréspontok és visszatérések a pszichoanalitikus diskurzushoz. *Thalassa*, 2–3, 99–121.
- Csabai M. (2001). Egészségpszichológia. In Buda B., Kopp M. és Nagy E. (szerk.), *Magatartástudományok* (pp. 159–177). Budapest: Medicina.

C) FÁBIÁN ZOLTÁN

- Fábíán Z. és Erős F. (1996). Autoritarizmus és társadalmi tényezők a cigányellenesség magyarázatában. In Erős F. (szerk.), *Azonosság és különbözőség. Tanulmányok az identitásról és az előítéletről* (pp. 182–200). Budapest: Scientia Humana. In Gábor K. (szerk.), *Ifjúságkutatás*. Educatio, 2, 51–68.
- Fábíán Z. és Sik E. (1996). Előítéletesség és tekintélyelvűség. In Andorka R., Kolosi T. és Vukovich Gy. (szerk.), *Társadalmi Riport 1996* (pp. 381–413). Budapest: TÁRKI.
- Fábíán, Z. (1999). *Tekintélyelvűség és előítéletek*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Fábíán Z. (1999). Voter allegiances and voter loyalty. In Spéder Zs. (Ed.), *Hungary in flux* (pp. 235–251). Hamburg: Krämer Verlag.
- Fábíán Z. (1999). The middle strata in transformation. In Andorka R., Kolosi T., R. Rose and Vukovich G. (Eds.) (1999). *A society transformed Hungary in time-space perspective* (pp. 97–112). Budapest: Central European University Press.
- Fábíán Z., Róbert P. and Szívós P. (1999). The social milieu of material-welfare status groups. In Kolosi T., Tóth I. G. and Vukovich G. (Eds.), *Social report, 1998* (pp. 79–99). Budapest: TÁRKI.

- Fábián Z. and Fleck Z. (1999). Authoritarianism, socio-demographic variables and socialisation in the explanation of prejudiced attitudes: Antisemitism and anti-Gypsy attitude in Hungary. In Enyedi Zs. and Erős F. (Eds.), *Authoritarianism and prejudice: A Central European perspective* (pp. 231–254). Budapest: Osiris.
- Csepeli Gy., Fábián Z. and Sík E. (1999). Xenophobia and Opinions about the Roma. In Kolosi T., Tóth I. G. and Vukovich G. (Eds.), *Social Report, 1998* (pp. 452–482). Budapest: TÁRKI.

D) BORGOS ANNA

- Borgos A. (1999). Kapcsolódás, identitás, alkotás. Török Sophie szerepeinek lehetőségei és konfliktusai. *Thalassa, 1*, 117–135.
- Borgos A., Kende A., Csabai M., Erős F. és Szili K. (2002). Testbe ágyazott ideálok. Diskurzusok: Az ideális, a természetes, a mesterséges és az elutasított. *Pszichológia* (megjelenés alatt).
- Borgos A. (2002). A testtel kapcsolatos népszerű diskurzusok alakulása és jellemzői. In Csabai M. és Erős F. (szerk.), *Test-beszédek. Köznapi és tudományos diskurzusok a testről*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Borgos, A. (2002). Testkép és önazonosság. In Csabai M. és Erős F. (szerk.), *Test-beszédek. Köznapi és tudományos diskurzusok a testről*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.

E) BILLING-KOVÁCS MÁRTA

- Billing-Kovács M. (1999). „Rivalis” rokonok: Kulturális pszichológia és szociális reprezentációelmélet. *Magyar Pszichológiai Szemle, 4*, 1–14.
- Billing-Kovács M. (1999). Humánétológia és kultúra. *BUKSZ, tél*, 412–414.

2. A Kulturális Összehasonlító Pszichológiai Csoport kutatási tevékenysége

A versengés pszichológiája. E kutatás keretében vizsgálják a versengést a családi és társadalmi szocializáció függvényében, kulturális összehasonlító aspektusból, valamint személyiség- és fejlődés-lélektani vonatkozásban. Kultúraközi vizsgálataik kiterjednek a magyar, angol, szlovén, az ázsiai (Japán, Hong Kong, Nepál) észak-amerikai (USA, Kanada) és dél-amerikai (Costa-Rica, Venezuela) versengésfelfogásra, serdülők, egyetemisták és tanárok körében. A versengés családi és társadalmi szocializációját egy-egy család három generációjának versengésfelfogásának vizsgálata során tárják fel. A személyiség-lélektani vizsgálatok kiterjednek a versengéshez fűződő viszony, mint személyiségvonás meghatározására és mérésére. A fejlődés-lélektani vizsgálatok során pedig azt kívánják feltárni, hogy miként változik a versengéshez fűződő viszony serdülőkortól, a fiatal felnőtt koron és az élet közepén át az időskorig. Kutatják továbbá a versengés kognitív szociálpszichológiai aspektusait is, vagyis azt a problémát, hogy milyen szerepet játszanak a versengésben a résztvevők társas megismerési folyamatai, illetve hogyan hatnak a társas megismerésre magának a versengési folyamatnak az objektív aspektusai.

Kiemelkedő képesség és alulteljesítés. Ez a téma három egymáshoz kapcsolódó területet ölel fel. Ezek: (a) a tehetség azonosításának kérdései, (b) alulteljesítő tehetségek, különös tekintettel a tanulási zavarokkal küzdőkre, (c) diszlexia és többnyelvűség. Kilenc éves korukra a kiemelkedő képességű gyerekek igen jelentős része alulteljesítő. Még súlyos tanulási zavarok mellett is felsőoktatásba jutottak azok a vizsgálati személyek, ahol a család vagy kiemelkedő tanáregyéniségek támogatták a gyermeket. A tehetséges tanulási zavarokkal küzdő és hátrányos helyzetű gyerekekre a holisztikus megközelítés a jellemző. A vizuálisan és kinezmetikusan megoldható feladatokban előnyben vannak. Számos maladaptív kompenzációs technika akkor is megnehezíti a feladatmegoldást, mikor a feladat megfelel a gyermek képességeinek. Ezek hátterében a családnak a gyermekről kialakult értékelése játszik szerepet. A diszlexia vizsgálatára kidolgozott nemzetközi kognitív profilteszt magyar adaptációjával végzett első összehasonlító vizsgálatok szerint az angol gyerekek lemaradtak a magyar gyerekekhez és a

hongkongi gyerekekhez viszonyítva a nem verbális gondolkodási képességek terén. Az adaptált teszt első eredményei azt mutatják, hogy egy adott nyelv sajátosságai jelentősen befolyásolják az olvasási zavarra való hajlam jellemzőit.

Együttműködő partnerek

Fülöp Márta

Göteborgi Egyetem Nevelési és Nevelési Kutatások Intézete (Ferenc Marton)
University of North London (Alistair Ross, Merryn Hutchins)
University Of York (Ian Davis)
University of Ottawa, Department of Psychology (Barry Schneider)
Chinese University of Hong Kong, Department of Psychology (Michael Bond)
City University of Hong Kong, Department of Psychology (Kwok Leung)
University of Simon Bolivar, Venezuela, Department of Psychology (Sharon Reimel Carrasquel)
Beijing University, Kína, Department of Psychology (Xie Xiao-Fei)
University of Ljubljana, Department of Psychology (Darja Kobal)
University of Hong Kong (David Watkins)
University of Maryland (Michele Gelfand)
University of North London (Alistair Ross)
University of Ljubljana (Marjanca Pergar Kuscer)
Brunel University, London (Robin Goodwin)

Gyarmathy Éva

University of Cambridge (Kenneth O. Turner)
University of Surrey (John Everatt, Ian Smith)
University of Lancaster (Keith Percy)
Kolozsvári Egyetem (Ioan Berar, Cimpian Erika)

Oktatási tevékenység az utolsó öt évben

Fülöp Márta

Szegedi Tudományegyetem, pszichológus alapképzés

Gyarmathy Éva

Debreceni Egyetem, pszichológus alapképzés, posztgraduális képzés
Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar szakképzés
Szegedi Tudományegyetem pszichológus alapképzés
ELTE posztgraduális képzés, szakirányú képzés

Fontosabb publikációk

A) FÜLÖP MÁRTA

- Fülöp M. (1997). Versengés az iskolában. In Mészáros A. (szerk.), *Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága* (pp. 172–196). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Fülöp M. (1998). A csoport és a közösség szerepe Japánban. *Pszichológia*, 3, 469–498.
- Fülöp M. (1999). Students' perception of the role of competition in their respective countries: Hungary, Japan, USA. In A. Ross (Ed.), *Young Citizens in Europe* (pp. 195–219). London: University of North London.
- Fülöp M. (1999). Japanese students' perception of the role of competition in their country. *Journal of Asian and African Studies*, III, 148–174.
- Fülöp M. (2000). Hangarino Szeishinbunszekino rekishi to genzai (japánul: A magyar pszichoanalízis múltja és jelene). *Japanese Journal of Psychoanalysis*, 44, 101–121.

- Fülöp M. (2001). A versengés mint szociális képesség. In Csapó B. és Vidákovich T. (szerk.), *Neveléstudomány az ezredfordulón* (pp. 133–146). Budapest: Tankönyvkiadó.
- Fülöp M. (2001). Teachers' perception of the role of competition in their respective countries: Hungary, Japan and USA. *Children's Social and Economic Understanding*, 4, 142–159.
- Fülöp M., Davies, I., Hutchings, M., Ross, A., Berkics M. and Floyd, L. (2001). Being a good citizen, competitor and entrepreneur in Hungary and in Britain: Utopia or reality? In A. Ross (Ed.), *Learning for democratic Europe* (pp. 295–301). London: University of North London.
- Asplund Carlsson, M., Fülöp M. and Marton, F. (2001). Peeling the onion. Student teachers' conceptions of literary understanding. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 45, 5–17.

B) GYARMATHY ÉVA

- Gyarmathy É. (1987). A szelektív figyelem és az emlékezet kapcsolatának vizsgálata. In Húvös É., Kósáné Ormai V. és K. Balogh P. (szerk.), *Neveléslélektan IV. 2. kötet* (pp. 566–583). Budapest: Tankönyvkiadó.
- Gyarmathy É. (1998). Tehetség, és a tanulási zavarokkal küzdő kiemelkedő képességű gyerekek. *Magyar Pedagógia*, 2, 135–153.
- Gyarmathy É. (2000). Tanulási zavarok, átlagon felüli intelligencia és a MAWI-GY. *Pszichológia*, 20, 243–270.
- Gyarmathy É. (2000). Holistic learners. Identifying gifted children with learning disabilities. An experimental perspective. In D. Montgomery (Ed.), *Able Underachievers* (pp. 76–88). London: Whurr Publishers.
- Gyarmathy É. és Smythe, I. (2000). Többszempontosság és az olvasási zavarok. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, december, 63–76.
- Gyarmathy É. (2001). Special persons in the early years of gifted children. Mentorship and some of their effects. *Educating Able Children*, 5, 13–18.
- Gyarmathy É. (2001). *A tehetségről*. Miskolc: Arany János Tehetséggondozó Program Egyesülete.

C) BERKICS MIHÁLY

- Berkics M. (1998). Mennyit érnek a fogalmaink? Megoldási javaslat a tükrö-problémára. In Pléh Cs. (szerk.), *Megismeréstudomány és mesterséges intelligencia* (pp. 295–306). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Berkics M. (1998). A pragmatika, mint a humor eszköze. *Tudomány és lélek*, 1, 14–32.
- Fülöp M. és Berkics M. (2001). Az üzlet és a vállalkozás iránti attitűdök közgazdasági oktatásban résztvevő serdülők körében. *Alkalmazott Pszichológia*, 3, 5–26.
- Fülöp M., Davies, I., Hutchings, M., Ross, A., Berkics M. and Floyd, L. (2001). Being a good citizen, competitor and entrepreneur in Hungary and in Britain: Utopia or reality? In A. Ross (Ed.), *Learning for a Democratic Europe* (pp. 295–300). London: CiCe.

APPENDIX

1. Department of Experimental Psychology

Head: István Winkler

The Department focuses its research on experimental psychological questions, such as human auditory and visual perception, attention, and memory. We use electrophysiological (event-related brain potential – ERP -and autonomic nervous system) measures in combination with traditional behavioral methods (such as reaction time measurements, questionnaires, etc.). Through collaborations, we also have access to modern brain imaging methods and equipment, and also to the study of animal models (cat and monkey). The department includes five senior researchers: István Czigler, PhD, DSc (Director of the Institute for Psychology), László Balázs, PhD, András Farkas, PhD, Júlia Weisz, PhD, MD, and István Winkler, PhD (Head of the Department of General Psychology), an emeritus-fellow, Magda Marton, a research fellow (János Horváth, PhD), two PhD students, a technician/operator and two assistants.

Main research topics:

- *Auditory change detection and the organization of auditory sensory memory.* In ERP studies (mismatch negativity) we have shown that the auditory system creates multiple redundant representation for the regulations found in sound sequences, amongst them, regularity representations, which link non-adjacent sounds (i.e., global rule representation). We also established that attention-independent processes play an important role in sound organization, both in segregating auditory streams and in forming temporal groups (sound patterns) within sound sequences originating from the same acoustic source. (Winkler, Horváth, Czigler)
- *Automatic change detection in vision.* In ERP research we identified a memory-based automatic change-detection process. Memory underlying the change detection stores visual objects (i.e., specific conjunctions of visual features). (Czigler, Balázs, Horváth, Winkler)
- *Multi-modal (audiovisual) studies.* We obtained evidences showing that the attention-related processing of auditory and visual features follow similar rules of organization to the features of single modalities. The hierarchical organization is dependent on feature salience and task demand. (Czigler, Balázs)
- *Aging studies.* We investigate age-related changes of automatic and attentional processes. According to our ERP results, processing speed is slowing down in the domain of attentional processes, while the slowing is less considerable in the domain of automatic processes. These results show that attentional change-detection processes are less sensitive in elderly. (Czigler, Balázs). Processes of age-related change in the elementary event-synthesis is investigated in the auditory modality. (Czigler, Horváth, Winkler)
- *Hypoxia studies.* Attentional processes are investigated under hypobaric conditions (simulated high altitude). Hypoxia on visual attention is manifested in ERP changes over the frontal regions. (Balázs, Czigler)
- *High-ability studies.* Increased processing speed was obtained in a group with extremely high psychometric intelligence. We obtained no specific differences in central executive functions and in task-related attentional selectivity. (Czigler, Horváth)
- *Studies on hemispheric asymmetries.* Hemispheric asymmetries are studied in order to reveal the interrelationships between differential aspects of symmetry. While no relationship was found between characteristic perceptual and eye-movement asymmetries, some EEG measured correlated with perceptual and motor asymmetries. (Balázs, Weisz)
- *Studies on experimental aesthetics.* Current psychological models of aesthetic preference and judgment were tested in series of studies. According to the results, Martindale's pref-

erence-for-prototype model has only restricted validity. In fact, in some cases also negative effect of prototypicality was found. . In case of partially overlapping “fuzzy” categories preference was obtained for peripheral category members that can be categorized by conjunctive ambiguity. (Farkas)

- Magda Marton developed a theory on the relationships between pre-verbal imitation and body image. On the basis of recent neurobiological data she proposed a mechanism for pre-verbal imitation and self-perception. She conducted pioneer studies on self-perception of monkeys in mirror-situation. With her collaborators she developed a method for the analysis of eye-movement-related brain-electric activity. This method was used in research on information processing during reading.

2. Department of Decision Psychology

Head: Tibor Engländer

Research topics:

Typology of management decisions

Impacts of probability configurations of successive events on risk perception

The role of magic parameters in high uncertainty

“Watchman’s fallacy”

The paranoid paradox

The IGODS (Information Gathering in Open Decision Situations) Method

Strategies of information gathering

The impact of isolation on risk perception

Major research results

The judgement of the total volume of risk in successive expectancy series of risk events is modified by three factors: 1) “the risk perspective effect” (if risk grows in the expected order of the events, the total risk will be judged to be lower than in the opposite case); 2) “the risk evenness effect” (if the expected risks of the successive events are equal, the total risk will be judged to be lower); 3) “the condensation and duration effect” (if total risk concentrates in a small number of events, it will be judged as higher, and similarly, it will also be judged as higher when the number of risk events increases). The two opposite effects will converge toward a point of optimum.

Under conditions of nearly complete deprivation of information, regressive mechanisms will appear in judgement making. Regressivity will manifest itself in specific forms of magic thinking, as directed by magic spatial and temporal parameters. This kind of regressivity has a positive meaning and is of self-building nature.

The probability of an unfavorable event to happen with probability P at any moment during a time period X will be judged higher in the first half of any given period. From the halfpoint of the duration, the occurrence of the event will be regarded as almost impossible to happen. This phenomenon is termed the “Watchman’s fallacy”.

It was found that paranoid patients would not make estimational, heuristic judgements under conditions of high uncertainty. As a result, they will rarely come to heuristic errors/biases, often found in judgements of healthy, non-paranoid subjects. This was termed the “paranoid paradox”.

For our research on information gathering, a new and original method termed IGODS (Information Gathering in Open Decision Situations) was developed. In this setting, information gathering starts from a completely information-deprived situation and lasts as long as decision-making becomes possible. This method has proven suitable for both

laboratory and field experiments. More than 200 parameters were identified, along which decision preparation and information gathering strategies and their situation and personality dependent features can be characterized.

Our research on risk perception suggests that risk perception will decrease with increasing degrees of physical, social or political isolation.

3. Department of Developmental Psychology

Head: György Gergely

A) Group of Cognitive and Socio-emotional Development

Head: György Gergely

Main areas of research

György Gergely and Ildikó Király (within the framework of a cooperative research agreement with the Max Planck Institute for Psychological Research in Munich) have carried out a series of experiments with 14 months old infants on the nature of imitative learning (see Gergely, Bekkering, and Király, *Nature*, Vol. 145). The results indicate that imitative learning in infancy is a selective interpretative process rather than an automatic process triggered by identification with a human model, as previously held. This theory of "rational imitation" extends György Gergely's and Gergely Csibra's earlier model of the one-year-old's naïve theory of rational action from the domain of action interpretation to that of action production and imitative learning. In contrast to previous studies, we have demonstrated that preverbal infants imitate a novel means action only if they evaluate it as the most efficient means available within the given situational constraints.

György Gergely, Gergely Csibra, Orsolya Koós, and Szilvia Bíró have demonstrated in a series of habituation studies with 6 to 12-month-old infants that 9- and 12-month-olds a) are capable to attribute a goal to the behaviour of an abstract computer-animated figure, and b) can interpret its behaviour in terms of the rationality of the goal approach evaluated as a function of the situational constraints on actions. These findings have been interpreted in terms of a new theory of the one-year-old's "teleological stance". Further experiments have demonstrated that such early goal attribution is not a function of the presence of movement cues indicating animacy.

Ildikó Király and György Gergely have recently finished a set of visual habituation studies with 6-, 8-, and 10-month-old infants investigating the beginnings of goal attribution. The studies showed that a precondition for early goal attribution is the presence of a visible change of state in the world that comes about as a result of the action observed.

György Gergely and John S. Watson (UC Berkeley) have developed a new theory called the "social biofeedback model of parental affect-mirroring" that has been published in a series of papers in international journals and edited book chapters. The theory provides a model of the role of contingent parental reactivity in early affect-regulation, and in the development of emotional self-control and self-awareness.

Orsolya Koós and György Gergely have tested and provided supporting empirical evidence for the "flickering contingency switch" hypothesis of the etiology of Disorganized (D) attachment in infancy. The study – which applied a new experimental paradigm, the so-called Mirror Interaction Task, for studying contingent mother-infant interactions – investigated a specific model of the early dysfunctional development of the contingency detection modul. According to the theory the parental environment of infants who develop Disorganized attachment is characterized by the periodic availability of normal parental reactivity followed by dissociative periods during which the parent shows a total lack of contingent reactivity. The presence of this specific type of parental environment during a critical period of the

maturational unfolding of the infant's contingency detection mechanism leads to a dissociative style of information processing in the infant that is a central determinant of the development of disorganized attachment.

B) Social Development Group

Head: Judit Gervai

Main research topics

Current research activities are part of the longitudinal *Budapest Infant-Parent Study (BIPS)* started in 1996 with 103 families expecting a first child. In the first phase of the BIPS, we periodically collected data on the infants' temperament and unfolding relationship with both parents, and later we extended the study to second-born siblings. This has been the first empirical study in Hungary that conceptually and methodologically builds on Bowlby's theory of early attachment. The BIPS is unique in that in the same sample of families it investigates (1) the attachment of siblings to both parents, and (2) the effects of genetic variability of aminergic neurotransmission on infant temperament and early attachment.

The first period of extensive data collection lasted from birth to 18 months of age of the first child, in a next stage we have seen the families when the second-born child was 12 months old. The third phase of the 6-year follow-up of the first-borns has just commenced. We have been using a variety of methods; some of these are standard or adapted from widely used research instruments, some others have been developed for the BIPS. They include assessments of mental development, direct observations, experimental procedures, interviews and questionnaires to be filled in by the parents. Most of these research instruments have been introduced in Hungary by our research group. The molecular genetic investigations have been carried out in collaboration.

Major results

1. We have been first to show that there is a specific genetic risk for non-optimal early attachment. In the BIPS we have found that 12-month-old infants carrying a specific structural variant of the D4 dopamin receptor gene (26,7%) are 4-times more likely to display disorganised attachment behaviour with their mothers. Recently, we have shown an interaction of the structural and regulatory gene variants in affecting attachment behaviour. Infants who carried both the 7-repeat structural and the -521 T regulatory alleles were 12 times more likely to show disorganised attachment.
2. We have shown that the simultaneous presence of the 7-repeat structural allele of the D4 dopamin receptor gene and two copies of the 14-repeat variant of the serotonin transporter gene affect infants' response to social novelty (strange person).

The above work has been carried out in collaboration with the Institute of Medical Chemistry, Molecular Biology and Pathobiochemistry at the Semmelweis University.

3. We have shown complex effects of infant's age, sex and attachment on the characteristics of dyadic play of fathers with their infants. The quality of dyadic interactions was predictive of secure and avoidant attachment for infants of both sexes, but the link between interactive behaviour and resistant attachment varied with the sex of infant: it was in the expected direction only for girls.

4. Department of Psychophysiology

Head: Márk Molnár

Nonlinear electrophysiological methods used for complexity analysis have become available only in the last few decades in spite of the fact that the nonlinear features apparent in brain electrical activity had been known for a long time. Within the scope of an international cooperation (Baylor College of Medicine, Department of Neurology, Houston, Texas, USA) we developed a method that can be used for the analysis of time-dependent changes of the nonlinear dimensional complexity of brain electrical activity. Using this approach, two types of investigations are being performed:

1) The analysis of the nonlinear characteristics of the spontaneous brain electrical activity in cases of ischemic stroke is carried out to investigate the functional consequences of insufficient blood circulation. The significance of this topic is indicated by the fact that this type of disease represents one of the most frequent causes of death in Hungary, or alternatively is the source of chronic disability. We found that the results of nonlinear analysis may indicate dysfunctional areas in peculiar cases where and when no deficits are shown by the conventional methods of analysis.

2) The nonlinear and linear complexity features of event-related potentials, widely used in psychophysiology and experimental psychology are being investigated. These potentials are recorded in humans and in animal model experiments. According to our results, the complexity changes accompanying the response elicited by meaningful stimuli indicate that during this process the cooperativity increases within different neuronal systems (neural structures) that are involved in the processing of these stimuli. Not only these structures can be identified on the basis of these data, but inferences can also be drawn concerning the timing of the critically important phase of this period.

A) Group of Comparative Psychophysiology

Head: György Karmos

Main research topics and results

The research group has been studying the intracortical mechanisms of the cognitive event-related potentials (ERPs) in animal models. Linear array multielectrodes were developed which made possible the recording the field potentials and neural activity from different neocortical layers in behaving animals. The bioelectrical generators responsible for different components of the ERPs could be localized by the current source density analysis.

Studying the role of the thalamocortical input in the generation of the neocortical ERPs different areas of the medial geniculate body were reversibly blocked. It was found that early and late components of the auditory ERPs were influenced by different subareas of the auditory thalamus.

Gamma oscillation of the EEG is regarded as electrical correlate of perceptual feature binding. We studied the spontaneous and stimulus driven gamma activity in the auditory cortex of cats and monkeys. It was found that in the background of an instrumental task the frequency of the spontaneous gamma activity and the optimal stimulus frequency eliciting the auditory steady state response increased depending of the modulation level of the animal. Intracortical records indicated that the gamma activity was generated in the supragranular layers of the auditory cortex.

In the scope of an international collaboration with American colleagues the multi-electrodes, originally developed for animal research, were modified for human application. The intracortical generation of the interictal epileptic spikes as well as that of the human-

specific cognitive ERPs are studied by intracortical multielectrodes implanted together with surface grids in epileptic patients.

B) Research Group of Developmental Psychophysiology

Head: Valéria Csépe

Main research topics and results

In recent years new experimental paradigms using event-related brain potential (ERP) measures were developed in order to follow characteristic features of the acoustic event organization. Analyzing the ERPs elicited by changes of pure tones as well as those of speech sounds shed light on organizational characteristics of sensory memory (pure tones, musical sounds) and the long term memory as revealed by representational changes (speech sounds). Our ERP studies on different aspects of phonological processing (manipulation with speech sounds and syllables) have revealed that the development of acoustic processing in dyslexic children differs from normally developing children in elementary processes. In dyslexics a fine and well functioning representation of speech stimuli is missing and this deviation disturbs them in reading acquisition. With help of our recently developed phonological awareness test (the first one in Hungarian) we can judge on the possible failures of reading acquisition in Kindergarten age. The test gives us further help in interpreting the ERP data. Our results have also revealed that a long-term influence of under-representation of the critical phoneme contrasts characteristic for dyslexic subjects, as it was shown in our previous studies, is valid for low level analytic language functions as well as for higher level language processes, for example sentence comprehension. The anomalies found are manifested on a different way in acquired language disorders, for example in aphasia. According to our studies impairments in phoneme contrast processing often contribute to processing deficits on the word level, while these processing problems are not related to sentence comprehension difficulties.

Recent studies of the research group are focused on the brain activity correlates of the normal processes during language comprehension and arithmetic tasks, as well as on deficits of these processes of both developmental and acquired origin. A growing part of the ERP studies focuses on event organization characteristics of music and categorization.

C) Judit Sági

Neuropsychological and psycholinguistic study of aphasia in Hungarian started in our department in the mid-1980s with participation in cross-linguistic aphasia studies. However, a systematic level by level description of aphasia became necessary because Hungarian is not an Indo-European language.

First our research included the study of lower level speech processing. Different task had been used for the study of overt as well as covert speech sound processing: discrimination task, EP studies, etc. The main result are similar to aphasia data in Indo-European languages. Disorders in phonemic discrimination do not cause impairments in higher levels of speech processing. Its error types depend upon the place of cortical injury. According to our results in all aphasia groups semantic types of errors predominate. Impairments of semantic processing have different roots in different aphasic group.

5. Social Psychology Department

Head: János László

Main research topic and results:

In units related to social psychology, new research directions have emerged in addition to traditional ones (literature psychology, drug research, communicational social psychology). Analyses on biographical interviews and European citizenship identity gave new impetus to identity studies, the latter revealing psychodynamic aspects of identity development, intrapsychic and social components of re-biographing, as well as biographical scripts typical in Hungary. A Narrative Research Center has been established in cooperation with several departmental units.

János László has been focusing on the investigation of narratives since the mid-eighties. A line of research has supported that conceptual automatisms would decompose while one is reading literary texts. Literary text processing is subjectivized text processing in which the reader has the closest possible personal relationship with the text. Another line of research has led to a social-cognitive model of literary text understanding. This model suggests that literary meaning would emerge from the encounter of the text and the socio-cultural knowledge of the reader. Socio-cultural knowledge can be described along three relevant representational structures, such as social knowledge of the world, emotion-laden personal socio-cultural experience and literary meta-knowledge. Since the nineties up to now, János László's workteam have studied narratives as an evolutionary human ability to produce and manage social life, including a capacity to exist as an individual with self-regulation, i.e. with identity. In this context, a theory of narrative genesis and organization of social representations, the sequential-transformative model of psychological content analysis, including a method for narrative psychological content analysis have been developed. Presently, research is focused on the relationship of historical novel and naive accounts of historical events with national identity.

Ferenc Pataki's research is focused on the issues of self-system, with particular emphasis on permanent organization and reorganization of social identity as part of this system. The investigation included the nature and types of biographical scripts as well as the role of significant life-events in identity development. Recently, he is engaged in analyzing the relationship between identity and emotions. Beside this mainstream research line, he published monographs on the history and recent developments of mass psychology, as well as on certain dimensions of the switch of the political regime in Hungary.

László Halász pursues investigation in art psychology, more particularly, in psychology of reception of literary artworks. He found that texts (judged as) literary would have a more marked effect on one's personal responsive capacity (recalling, emphatic responses, self-related information processing) than texts (judged as) non-literary, because they use stimuli of affective context in a more emphasized manner. (Re)interpretation was found to be incidental to increased share of personal mode of processing, as part of an assimilation effect, which is characteristic to texts (judged as) literary, but not characteristic to texts (judged as) non-literary (e.g. didactic ones). The mental representation of the recipient would be more composite and more articulated in texts (judged as) literary, than those (judged as) non-literary (e.g. historiographical). Literary and historiographical, narrative and descriptive, narrative and didactic, fictitious and non-fictitious texts can be conceived as a continuity of well-defined features. Specific manifestations of such texts are Freudian writings. Naive recipients will make sharp distinctions between basically narrative and basically deductive Freudian texts. Freud's writings will be categorized as mixed type texts, which meet hardly compatible requirements of genre (novel, short story, dissertation, essay). Accordingly, the reader of Freudian texts has a twofold task: to receive only what is confirmed (to escape the role of the naive believer), and, simultaneously, to suspend his or her incredulity.

József Rácz has been studying social psychological characteristics of illegal juvenile drug use, in particular with peer aspects of the phenomenon, since the early eighties. In recent years, he has been investigating injection-related risk behaviors and risk perception of intravenous drug users. In his research, he prefers qualitative methods, such as participant observation and interviews. In the past years, he has participated in the elaborational and executive process of a Parliamentary Decision entitled as "National Strategy for the Treatment of Drug Problem".

Bea Ehmann's major research topic is computer-aided and computerized psychological content analysis. Her important theoretical contribution is the Sequential-Transformative Model of content analysis: the model suggests a sequence in which qualitative data will be quantified in the form of scalable psychological variables. In cooperation with János László, she has contributed to the development of theoretical foundations and methodology of narrative psychological content analysis. In a joint research, they investigated the social representation of history, as well as the patterns of European Citizenship identity in various social groups in Hungary. Bea Ehmann's present research activity is focused on an empirical study of psychic time experience in accounts on significant life events.

Tibor Pólya's research is aimed at exploring the narrative organization of identity. In cooperation with János László, by conceptualizing the narrative organization of identity, and by operationalizing it for empirical studies, he has developed a new narrative approach which is suitable for investigating the identity of the narrating person.

6. Department for Social and Cultural Psychology

Head: Ferenc Erőss

A.) Research Group for Social Issues

Head: Ferenc Erőss

Main research topics and results

The organization of authoritarian attitudes and prejudices. In recent years we have conducted several representative surveys to explore the social psychological structure of anti-minority prejudices in Hungary in relation to authoritarianism and socio-demographic factors. In addition to questionnaires, focus group technique and individual interviews were applied in the surveys.

Narrative reconstructions and identity-strategies. The research project aimed at the study of the relationships of identity and life history has been in progress for several years in our Department. The main question focuses on the different forms of narrative reconstructions in autobiographic narratives and on the strategies used by individuals and social groups to cope with the threats to their identity.

Social representations of the body and health. In this project we explore the insights from recent theories of embodiment which explain contemporary problems of identity and difference, gender and sexuality and issues of health and illness. Current problems of the body and identity in consumer society, the transformations of psychosomatic diseases and related discourses, and present day problems of medical technology are also studied in the project. In another project we are studying the social representations of biotechnology in Hungary. This research is part of an international project with 15 European countries.

Psycho-biographical studies. In our new research project we analyze the significant psychological and social factors in the identity-formation of outstanding Hungarian scientists and artists (e.g. Sándor Ferenczi, Ferenc Mérei, woman writers).

B) Research Group for Cross-Cultural Psychology
Head: Márta Fülöp

Main research topics and results:

The psychology of competition. This research project investigates competition as determined by family socialization, relevant features of society and culture, and by personality and developmental factors. Our cross-cultural studies on competition involve gathering data from various countries (Hungary, Britain, Slovenia, Japan, Hong Kong, Nepal, USA, Canada, Costa Rica and Venezuela). Family and societal context of competition is assessed by in-depth interviews with people representing three generations of families (i.e. students and one of their parents and grandparents, respectively). Our research on personality aims at identifying and measuring competitive attitude as a personality trait. Other studies investigate the development of competitive attitude through the life-span with a special emphasis on early childhood development of competitive behavior and competition among old people. We also do research on cognitive social psychological phenomena related to competition.

Underachievers with excellent abilities. This topic consists of three related research areas: (a) issues in identifying giftedness; (b) gifted underachievers, especially those with learning disorders; (c) dyslexia and bi- or multilingualism. The research project involves assessing the differences between underachieving vs control children with excellent abilities (family background, learning style, results in various tasks), as well as comparing children with dyslexia from different cultural and linguistic backgrounds (Hungary, Britain, Hong Kong).

TARTALOM

MTA Pszichológiai Kutatóintézete	3
Az MTA Pszichológiai Kutatóintézetének története	4
Általános Pszichológiai Osztály	9
Döntéspszichológiai Osztály	14
Fejlődés-lélektani Osztály	17
Pszichofiziológiai Osztály	22
Szociálpszichológiai Osztály	28
Társadalom-lélektani és Kulturális Pszichológiai Osztály	33
Appendix	39

2871

MTA PSZICHOLÓGIAI
KUTATÓINTÉZET